

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo

**PRIMERJAVA ORGANIZIRANOSTI IN
DELOVANJA SODIŠČA EU IN EVROPSKEGA
SODIŠČA ZA ČLOVEKOVE PRAVICE**

Alenka Žigon Ljubijankić

Ljubljana, april 2012

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

DIPLOMSKO DELO

**PRIMERJAVA ORGANIZIRANOSTI IN DELOVANJA SODIŠČA EU
IN EVROPSKEGA SODIŠČA ZA ČLOVEKOVE PRAVICE**

Kandidatka: Alenka Žigon Ljubijankić
Vpisna številka: 04040403
Študijski program: visokošolski strokovni študijski program Uprava prva stopnja
Mentor: doc. dr. Alenka Kuhelj

Ljubljana, april 2012

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA

Podpisana Alenka Žigon Ljubijankić, študentka z vpisno številko »04040403«, sem avtorica diplomskega dela z naslovom: »Primerjava organiziranosti in delovanja Sodišča EU in Evropskega sodišča za človekove pravice«.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- Je predloženo delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovanja dela,
- Sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili,
- Sem poskrbela, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili,
- Sem pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisala v predloženem delu,
- Se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Ur. list št. 21/95), kršitev pa se sankcionira tudi z ukrepi po pravilih Univerze v Ljubljani in Fakultete za upravo,
- Se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za upravo,
- Je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo dela v zbirki »Dela FU«.

Diplomsko delo je lektorirala: Bojana Samarin, prof. slov.

Ljubljana, 2. 4. 2012

Podpis avtorice:

POVZETEK

Evropska unija temelji na načelih svobode, demokracije, spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter pravne države.

Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter Listina o temeljnih pravicah predstavljata katalog sodno varovanih človekovih pravic v evropskem mednarodnem prostoru.

Smisel Sodišča Evropske unije s sedežem v Luksemburgu je v povezanosti vseh držav članic EU, ki temelji na skupnih temeljnih načelih za zagotavljanje enotnosti prava EU in spoštovanje le-tega na meddržavni ravni.

Evropsko sodišče za človekove pravice s sedežem v Strasbourgu je ustanovljeno za področje varovanja človekovih pravic. ESČP je organ Sveta Evrope in pomeni zadnjo instanco zagotavljanja spoštovanja obveznosti držav članic po EKČP.

ESČP je pristojno za odločanje glede kršitev človekovih pravic v primeru, ko je posameznik izkoristil že vsa pravna sredstva v svoji državi članici EU, ali v primeru, ko iz ustaljene sodne prakse jasno izhaja, da z določenim pravnim sredstvom pred domačim organom nima možnosti za uspeh. Sodišče EU pa je pristojno za odločanje, kadar gre za kršitve prava EU.

V svojem diplomskem delu sem smisel obeh institucij iskala v nujnosti maksimizacije pravne varnosti v sodobni Evropi z enakimi standardi in enakim sistemom sankcioniranja, posledično v doprinosu k enotnosti in utrjevanju EU kot velike družine sodelujočih držav članic.

Ključne besede: Evropsko sodišče – Sodišče Evropske unije – Sodišče EU, Evropsko sodišče za človekove pravice – ESČP, Listina o temeljnih pravicah Evropske unije, Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin – EKČP, temeljne človekove pravice in svoboščine

SUMMARY

THE COMPARISON BETWEEN THE COURT OF EU AND THE EU COURT FOR THE HUMAN RIGHTS IN REFERENCE TO THEIR ORGANISATION AND ACTIVITIES

The European Union is based on the principles of freedom, democracy, the observance of all human rights and fundamental freedoms, and the respect of the state governed by the rule of law.

The European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the Charter of Fundamental Rights of the European Union represent the catalogue of legally protected human rights on the European international territory.

The aim of the Court of Justice of the European Union that is based in Luxembourg is to connect all the member states of the European Union on the basis of common fundamental principles to guarantee the unity of Community law and the observance of it on the international level.

The European Court of Human Rights that is based in Strasbourg was established for the protection of human rights. The ECtHR is the constituent body of the Council of Europe, and represents the ultimate authority of ensuring full respect for the obligations of the member states according to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

The European Court of Human Rights has the jurisdiction to decide over the violation of human rights in cases when an individual has exhausted all domestic remedies in his/her member state, or in the case when the results from the settled case law clearly indicate, that an individual does not have any chance to succeed with a certain legal remedy before a domestic court or other authorized body. The ECtHR has the jurisdiction over the determination in cases of violation of the European Union law.

The main point of my thesis was to find the aim of both those institutions in the necessity of maximizing legal security in modern Europe, having equal standards and equal sanctioning system, as their contribution to the unity and strength of the European Union – a large family of cooperating member states.

Keywords: the European Court of Justice – the Court of Justice of the European Union – the EU Court of Justice, The European Court of Human Rights – ECtHR, the Charter of Fundamental Rights of the European Union, The European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, fundamental human rights and freedoms

KAZALO

IZJAVA O AVTORSTVU	iii
POVZETEK	v
SUMMARY	vi
KAZALO	vii
1 UVOD	1
2 PRAVO IN SODIŠČE EVROPSKE UNIJE	2
2.1 Primarni pravni viri EU	2
2.2 Sekundarni pravni viri EU	2
3 SODIŠČE EVROPSKE UNIJE	4
3.1 Sodniki in generalni pravobranilci	5
3.2 Predsednik sodišča	5
3.3 Imenovanje senatov, predsednikov senatov, generalnih pravobranilcev, sodnikov poročevalcev	6
3.4 Splošno sodišče	7
3.4.1 Pristojnosti Splošnega sodišča	7
3.5 Specializirana sodišča	8
3.6 Pomen Evropskega sodišča oziroma sodišča Evropske unije za pravo EU	8
3.7 Postopne spremembe in dopolnitve Evropskega sodišča v preteklosti	9
3.7.1 Sodišče Evropskih skupnosti po Amsterdamski pogodbi	9
3.7.2 Sodišče in sodišče I. stopnje v pogodbi iz Nice	10
3.8 Pristojnosti Evropskega sodišča	11
3.8.1 Zahteva Sodišču zaradi neizpolnjevanja obveznosti	12
3.8.2 Tožba za razveljavitev akta	13
3.8.3 Tožba zaradi opustitve dejanj – molka organa	13

3.8.4	Predhodno odločanje	14
3.9	Postopek	14
3.9.1	Potek postopka pred Sodiščem EU	15
3.9.2	Začetek postopka pred Sodiščem EU	15
3.9.3	Pripravljeni postopek in poročilo za obravnavo	15
3.9.4	Javna obravnava in sklepni predlogi generalnega pravobranilca	16
3.9.5	Posvetovanje in sodba	16
3.9.6	Postopek s predlogom za sprejem odločbe o predhodnem vprašanju	16
3.9.7	Posebni postopki	16
3.9.8	Postopek z obrazloženim sklepom	17
3.9.9	Predlog za izdajo začasne odredbe	17
3.9.10	Hiter postopek	17
3.9.11	Postopek pred Splošnim sodiščem	17
3.10	Brezplačna pravna pomoč	17
3.11	Jezik postopka	17
3.12	Ustanovitev Sodišča za evropske uslužbence	18
3.13	Razlikovanje Evropskega sodišča od Računskega sodišča	18
3.14	Razlikovanje Sodišča EU od Evropskega sodišča za človekove pravice	18
4	EVROPSKO SODIŠČE ZA ČLOVEKOVE PRAVICE (ESČP)	19
4.1	Predstavitev sodišča	19
4.2	Postopek pred evropskim Sodiščem za človekove pravice	20
4.2.1	Odločanje o procesnih predpostavkah	20
4.2.2	Izčrpanje pravnih sredstev	21
4.2.3	Obvezne sestavine pritožbe	21
4.2.4	Ugotavljanje dopustnosti pritožbe	22
4.2.4.1	Pristojnost, pritožbeni rok in drugi pogoji dopustnosti pritožbe	22
4.2.5	Meritorni preizkus	23

4.2.6	Sodba in pravna narava sodb sodišča	24
5	OPREDELITEV ČLOVEKOVIH PRAVIC IN TEMELJNIH SVOBOŠČIN	25
5.1	Temeljne človekove pravice in svoboščine v EU	25
5.2	Temeljne pravice in svoboščine v Republiki Sloveniji	26
5.3	Razlika med pravicami in svoboščinami	26
5.3.1	Pravice	26
5.3.1.1	Osebnostne pravice in svoboščine	27
5.3.1.2	Politične pravice in svoboščine	27
5.3.1.3	Gospodarske in socialne pravice	27
5.3.1.4	Izobraževalne pravice ter svoboda znanosti in umetnosti	27
5.3.1.5	Posebne pravice narodnih skupnosti in njihovih pripadnikov	27
5.3.2	Svoboščine	27
5.3.2.1	Štiri temeljne ekonomske svoboščine	28
5.3.2.2	Načela	28
5.3.2.3	Prost pretok blaga	28
5.3.2.4	Prost pretok oseb	28
5.3.2.5	Svoboda opravljanja storitev in svoboda ustanovitve sedeža	29
5.3.2.6	Svoboda pretoka kapitala	29
5.4	Varuh človekovih pravic EU	29
5.5	Komisar za človekove pravice	29
6	PRAVNO CIVILIZACIJSKA DEDIŠČINA TEMELJNIH ČLOVEKOVIH PRAVIC.....	30
6.1	Obdobje antike	31
6.2	Obdobje srednjega veka	31
6.3	Obdobje novega veka	32
6.4	Obdobje moderne pravne ureditve	32
7	ZGODOVINA EKČP IN ESČP	34

7.1	Protokoli k EKČP	34
7.2	Mednarodni dokumenti o varstvu človekovih pravic	35
7.3	Konvencije Sveta Evrope, povezane z varstvom človekovih pravic	36
8	KRITIČNI POGLED NA ESČP IN PERSPEKTIVA	37
8.1	Ukrepi, ki jih je treba sprejeti v zvezi z ESČP	38
8.2	Ukrepi, ki bi pospešili izvrševanje sodb ESČP	38
8.3	Nujni ukrepi na nacionalni ravni	39
9	POVEZANOST SODIŠČA EU IN ESČP	40
9.1	Učinki povezave sodišča EU in ESČP v globalnem smislu	40
9.2	Učinki povezave Sodišča EU in ESČP v EU	40
9.2.1	Ustavne, normativne in institucionalne povezave	40
9.3	Sorodnosti in razlike med Sodiščem EU in ESČP v luči Lizbonske pogodbe	41
9.4	Naslonitev Sodišča EU na ESČP	42
9.5	Naloga obeh sodišč pri utrjevanju EU	42
10	ZAKLJUČEK	43
	LITERATURA IN VIRI	44

1 UVOD

Tema mojega diplomskega dela je primerjava sodišč Evropske unije, in sicer Sodišča Evropske unije s Sodiščem za človekove pravice. Moja naloga je poglobljeno predstaviti delovanje, organiziranost in pristojnosti omenjenih sodišč v Evropski uniji. Moje zanimanje je usmerjeno v izpostavitve problematike delovanja obeh sodišč v prihodnosti, izhajajoč iz zgodovinske razvojnosti, preko sodobne uveljavljenosti in formacije obeh institucij s svojimi ciljnim namenimi. Predstavila bom organizacijo in delovanje, s poudarkom na pravnih vidikih aktualnih ukrepov za razvojne spremembe, ki bi pomenile uspešno sodno funkcijo in pravno varstvo tudi v prihodnosti. Moja diplomska naloga je študij in raziskovanje pravosodja na nivoju Evropske unije na osnovi teoretične predstavitve institucij in njenih organov s področja delovanja ob vpogledu v sodno prakso. Z zanimanjem za razvojno problematiko želim v svoji nalogi odpreti vprašanja perspektiv in idej delovanja SEU in ESČP v bodočnosti na osnovi temeljne ločnice pristojnosti v smislu državne in mednarodne ravni. Poskušala bom ugotoviti, kakšna struktura in organiziranost sodišč sta dejansko potrebni za sodobno opravljanje sodne funkcije na mednarodni ravni. Ob tem se mi ponuja občutljivo vprašanje vzornosti delovanja pravosodja v mednarodnem prostoru, ko pod drobnogled postavimo eno najbolj zanimivih političnih tem, kot je EU, in eno najbolj pomembnih družbenih tem, kot so temeljne človekove pravice. V Evropski uniji so temeljne človekove pravice poglobljeni povezovalni faktor Evropejcev.

Moja razmišljanja, ugotovitve in metode dela bodo temeljile na verodostojni literaturi, tako na domači kot tudi na tuji, izvorni ali neprevedeni, ki jo bom navedla v virih, v kombinaciji z relevantnimi viri elektronskih podatkov na spletu.

2 PRAVO IN SODIŠČE EVROPSKE UNIJE

Pravo EU opredeljujejo tri načela:

- Avtonomnost prava EU, ki pomeni, da so institucije EU samostojne pri predlaganju in sprejemajo zakonske akte v okviru pristojnosti, ki jih določajo ustanovitvene pogodbe. Za to ne potrebujejo privolitve nacionalnih oblasti.

Primarnost prava EU, ki pomeni, da zakonska pravila, ki jih sprejmejo institucije EU, avtomatsko prevladajo nad pravili, ki izhajajo iz pravnih redov držav članic.

Z Lizbonsko pogodbo je ovrženo sklicevanje na primarnost evropskega prava, v izjavi o primarnosti evropskega prava je slednja primarnost navedena kot dejstvo.

- Neposredna uporabnost prava EU, ki pomeni, da v državah članicah za njegovo delovanje niso potrebni nadaljnji zakonski ali podzakonski pravni akti držav članic. Uredbe, Direktive in druge pravne norme EU so vedno neposredno uporabne v državah članicah.

Pravne vire EU delimo na primarne in sekundarne.

2.1 PRIMARNI PRAVNI VIRI EU

- Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti za premog in jeklo,
- Pogodba o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti,
- Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti za jedrsko energijo,
- Pogodba o oblikovanju enotnega Sveta, enotne Komisije, enotnega Evropskega parlamenta in enotnega Sodišča Evropskih skupnosti,
- Enotna evropska listina,
- Pogodba o Evropski uniji I (Maastricht), II (Amsterdam), III (Nica)
- Pogodba o delovanju Evropske unije (Lizbona)
- Pogodbe o pristopih novih članov

2.2 SEKUNDARNI PRAVNI VIRI EU

Ustanovitvene pogodbe EU zagotavljajo uredbam splošno in neposredno uporabnost ter da v celoti obvezujejo vse države članice, saj nadomeščajo pravo držav z evropskim. Uredbe kot sekundarni pravni viri neposredno posegajo v suverenost držav članic, zato jih lahko sprejemajo samo področja, na katerih so se države članice odrekle pristojnostim v korist institucij Evropske unije. Uredbe se vidno uporabljajo na področju skupne kmetijske politike, na področju konkurence ter prostega gibanja ljudi, kapitala, proizvodov in storitev

na notranjem trgu. Uredba ima podoben status na mednarodni ravni kot zakon na državni ravni. Je osnova za pravice in dolžnosti evropskih državljanov.

Direktive kot sekundarni pravni vir zavezujejo le države članice, na katere so naslovljene Direktive, ne zavezujejo posameznikov kot tudi ne nujno vseh držav članic. Kadar je evropska direktiva naslovljena na določene države članice, jih zavezuje zgolj k doseganju začrtanih skupnih ciljev EU, medtem ko so postopki za doseganje ciljev prepuščeni lastni presoji držav članic. Direktive so zelo uporabne za harmonizacijo pravnih ureditev med državami članicami, saj predstavljajo neke vrste okvirne zakone EU. Direktive in uredbe EU so objavljene v Uradnem listu EU.

Odločbe kot individualni pravni akti zavezujejo posamezne subjekte, na katere so naslovljeni. Sodiijo med sekundarne pravne vire. Odločbe urejajo posamična razmerja in začnejo veljati, ko so posredovane naslovnikom, in ne z objavo v Uradnem listu EU. Naslovljena je lahko na eno ali vse države članice, na eno ali več pravnih in fizičnih oseb. Odločbe so vsebinsko zelo različne, specifične pravne odločbe so lahko vsebinsko podobne uredbam in direktivam.

Priporočila in mnenja v sklopu sekundarnih pravnih virov so tisti pravni akti, ki nimajo obvezne veljave in ne morejo biti predmet sodnega preizkusa. S priporočili se predlagajo določene smeri obnašanja, mnenja pa ocenjujejo določen položaj ali dejstva. Uporabljajo se le za izražanje politične želje po ukrepanju in niso obvezujoča. Nekatera priporočila in mnenja lahko nastopajo v vlogi direktiv, tako da zavezujejo naslovnike vsaj glede ciljev, če že ne glede postopkov, kako bodo cilj dosegli.

Resolucije kot sekundarni pravni viri niso obvezujoče. Sprejemata jih Svet EU in Evropski parlament. Izražajo politično voljo držav članic in EU po ukrepanju na nekem področju.

Med sekundarne pravne vire uvrščamo tudi sporočila, memorandume, navodila in programe. Teh aktov evropskih institucij in organov ni mogoče spodbijati na Sodišču Evropske unije.

(povzeto, Ješovnik, 2000, str. 81–84)

3 SODIŠČE EVROPSKE UNIJE

Po neuspelem poskusu ustavne pogodbe oz. Pogodbe o ustavi za Evropo leta 2004 je tako kot za ostale institucije EU tudi za evropsko Sodišče pomembna Lizbonska pogodba, ki je bila podpisana 13. decembra 2007. Ustavna pogodba ostaja v praktičnem in teoretičnem smislu še vedno pomemben dokument evropskega prava, Lizbonska pogodba namreč v veliki meri prevzema novosti, ki jih je vsebovala že Pogodba o ustavi za Evropo (PUE), tako da v realnost vnaša novosti glede institucij, politik in odločanja. Z Lizbonsko pogodbo se spreminja Pogodba o Evropski uniji in Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti, slednja se tako preimenuje v Pogodbo o delovanju Evropske unije (PDEU). PDEU vsebuje skoraj vse novosti iz PUE. Na področju pravosodnega sodelovanja so po Lizbonski pogodbi v celoti ohranjene pridobitve Ustavne pogodbe za področje civilnih zadev, za področje kazenskih zadev pa so za Veliko Britanijo grajene določene varovalke. Na področju pravosodnega sodelovanja v kazenskih zadevah in policijskega sodelovanja je sprejet mehanizem, ki omogoča članicam, da na tem področju hitreje napredujejo. Za pravosodno sodelovanje v civilnih zadevah je vgrajena vloga nacionalnih parlamentov v premostitveni klavzuli o družinskem pravu.

Po Lizbonski pogodbi se Sodišče Evropske skupnosti preimenuje v Sodišče Evropske unije. Sestavljajo ga Sodišče, Splošno sodišče in specializirana sodišča. Sodišče sestavlja po en sodnik iz vsake države članice, pomagajo mu generalni pravobranilci. Splošno sodišče sestavlja najmanj en sodnik iz vsake države članice (19. člen prenovljene PEU). Sodnike in generalne pravobranilce z medsebojnim soglasjem imenujejo vlade držav članic za mandat šestih let z možnostjo ponovnega imenovanja. Sodnike se izbere med pravniki z nedvomno neodvisnostjo in z ustrežno usposobljenostjo za imenovanje za najvišje sodniške položaje v svojih državah, ali pa se jih izbere med priznanimi pravniki (19. člen prenovljene PEU). Sodišče EU nadaljuje pot Sodišča Evropskih skupnosti, ki je bilo ustanovljeno že leta 1952 in ima sedež v Luxembourgu. Njegova osnovna naloga je zagotavljanje vladavine evropskega prava v EU in v državah članicah. Pristojno je za reševanje pravnih sporov med članicami, institucijami EU, posamezniki in gospodarskimi subjekti. Skrbi za enotno razlago enotnega pravnega reda. Sodišče EU zagotavlja upoštevanje prava pri razlagi in uporabi Pogodb. Pri tem države članice vzpostavljajo pravna sredstva za zagotovitev pravnega varstva na področjih, ki jih ureja pravo Unije (19. člen prenovljene PEU). V skladu z določbami pogodb Sodišče EU:

- predhodno odloča o vprašanjih glede razlage prava Unije ali veljavnosti aktov, ki so jih sprejele institucije na predlog nacionalnih sodišč.
- Odloča o tožbah, ki jih vloži država članica, fizična ali pravna oseba, institucija.
- Odloča o drugih zadevah, predvidenih v Pogodbah (19. člen prenovljene PEU)

Sodišče EU zaseda v senatih ali v velikem senatu, in sicer v skladu s pravili, ki jih določa statut Sodišča EU. Zaseda lahko tudi na občni seji, če tako predvideva statut (251. člen PDEU).

Odločbe Sodišča EU predstavljajo pomemben pravni vir.

3.1 SODNIKI IN GENERALNI PRAVOBRANILCI

Na zaključnem zasedanju medvladne konference leta 2007 v Lizboni so se državne članice strinjale, da se število generalnih pravobranilcev poveča za tri v primeru, če sodišče EU odloči, da je to potrebno. Tako naj bi se z Lizbonsko pogodbo število generalnih pravobranilcev v tem primeru povečalo z 8 na 11. Sedanji sistem rotacije naj bi na mesto treh vključeval pet generalnih pravobranilcev. Konferenca je za Poljsko potrdila stalnega generalnega pravobranilca in tako izključila njeno sodelovanje pri sistemu rotacije po zgledu Nemčije, Francije, Italije, Španije in Združenega kraljestva.

Dolžnost generalnih pravobranilcev je, da nepristransko in neodvisno predstavijo obrazložene sklepne predloge o zadevah, v katerih je v skladu s statutom Sodišča EU zahtevano njihovo sodelovanje. Na zahtevo Sodišča lahko Svet soglasno poveča število generalnih pravobranilcev (252. člen PDEU).

Sodniki in generalni pravobranilci Sodišča so izbrani med osebami z nedvomno neodvisnostjo in ki so ustrezno usposobljene za imenovanje na najvišje sodniške položaje v svojih matičnih državah ali med priznanimi pravniki. Za dobo šestih let z možnostjo ponovnega imenovanja jih v medsebojnem soglasju imenujejo vlade držav članic po posvetovanju z odborom iz 255. člena. V skladu s pogoji, določenimi v statutu Sodišča EU, se izvede delna zamenjava sodnikov in generalnih pravobranilcev vsaka tri leta (253. člen PDEU).

Na prvi javni obravnavi sodišča po svojem imenovanju sodnik poda zaprisego in podpiše izjavo, s katero se slovesno obveže, da bo med svojim mandatom in po njegovem izteku spoštoval obveznosti in dolžnosti ter da bo pri sprejemanju določenih imenovanj ali ugodnosti ravnal diskretno in pošteno.

3.2 PREDSEDNIK SODIŠČA

Predsednika Sodišča EU izvolijo sodniki med svojimi člani za dobo treh let z možnostjo ponovne izvolitve (253. člen PDEU).

Predsednik sodišča je izvoljen z absolutno večino glasov (drugi krog v primeru neuspešne absolutne večine predvideva izvolitev sodnika, ki dobi največ glasov. Za primer enakega števila glasov pa velja, da je izvoljen najstarejši med njimi). Volitve so tajne. Predsednik vodi posvetovanja, predseduje obravnavam največjih sestav in vodi delo ter službe sodišča.

Sodišče imenuje tudi svojega sodnega tajnika ter določi pravila za urejanje njegovega položaja. Prav tako Sodišče sprejme svoj poslovnik, ki ga mora odobriti Svet (235. člen PDEU).

3.3 IMENOVANJE SENATOV, PREDSEDNIKOV SENATOV, GENERALNIH PRAVOBRANILCEV, SODNIKOV POROČEVALCEV

Sodišče oblikuje senate petih in treh sodnikov. Odloči o razporeditvi sodnikov v posamezne senate, kar se objavi v Uradnem listu EU.

Sodišče zaseda na plenarnih sejah. Oblikuje lahko senate za izvajanje nekaterih poizvedb ali za razsojanje v določenih vrstah zadev, vse skladno z za te namene sprejetimi pravili. Predsednik senata v senatu izvaja pooblastila predsednika sodišča. Predsedniki senatov petih sodnikov se izvolijo za tri leta, predsedniki senatov treh sodnikov pa za eno leto. Predsednik sodišča po vložitvi pravnega sredstva v zadevi določi sodnika poročevalca.

Sodišče EU lahko odloča v velikem senatu, na običajni seji ali v senatih treh ali petih sodnikov. V velikem senatu odloča, kadar tako zahteva država članica ali institucija, ki je stranka v postopku, in če gre za posebej zapletene ali pomembne zadeve. Druge zadeve pa obravnavajo senati petih ali treh sodnikov. Predsedniki senatov petih sodnikov so izvoljeni za tri leta, predsedniki senatov treh sodnikov pa so izvoljeni za eno leto. Na običajni seji Sodišče EU odloča v izjemnih primerih, ki jih našteva pogodba, kot na primer, kadar odloča o razrešitvi Varuha človekovih pravic EU, kadar odloča o razrešitvi enega od komisarjev, ki ni izpolnjeval svojih dolžnosti ...

Sodišče EU je pristojno za reševanje predhodnih vprašanj. Tako podaja mnenje in odloča v različnih vrstah postopkov. V postopkih predhodnega odločanja, ko gre za razlaganje prava EU, razlaga in odloča o veljavnosti aktov institucij EU. Ti postopki zagotavljajo enotno uporabo prava EU in so zato zelo pomembni. Kadar država članica ne izpolnjuje svojih obveznosti v skladu z zakonodajo EU, lahko Komisija ali druga država članica sproži postopek zaradi neizpolnitve obveznosti, v katerem prav tako odloča Sodišče EU. Sodišče EU odloča tudi v postopkih za razveljavitev posameznih aktov EU, če katera država članica, Komisija, Svet ali Parlament meni, da je ta nezakonit. Sodišče EU odloča tudi v postopkih zaradi opustitve ukrepanja, če Parlament, Svet ali Komisija ne sprejme določene odločitve, ki bi jo pogodbeno vezano morala.

Vsi primeri se predložijo v sodno tajništvo Sodišča EU. Sodnega tajnika z mandatno funkcijo imenuje Sodišče EU. Sodni tajnik opravlja enake sodne naloge kot sekretar nacionalnega sodišča, istočasno pa je tudi generalni sekretar institucije. Sodišče EU ima kot neodvisna in samostojna institucija tudi svoje službe, med katerimi je zelo pomembna številčna jezikovna služba za prevajanje in tolmačenje, saj mora Sodišče EU pri svojem delu uporabljati vse uradne jezike EU.

3.4 SPLOŠNO SODIŠČE

Sodišče I. stopnje, ki je kot sodno telo delovalo poleg Sodišča Evropskih skupnosti, se z Lizbonsko pogodbo preimenuje v Splošno sodišče.

Sodišče I. stopnje je bilo ustanovljeno že leta 1989 za razbremenitev Sodišča ES. Statut Sodišča EU določa število sodnikov Splošnega sodišča, ki mu pomagajo generalni pravobranilci.

Zaradi naraščajočega števila zadev, ki so bile vložene na sodišče I. stopnje v zadnjih letih, je že pogodba iz Nice leta 2003 predvidela boljšo razporeditev pristojnosti Sodišča ES in Sodišča I. stopnje. Njen namen je razbremenitev Sodišča I. stopnje z načrtovanjem ustanovitve specializiranih sodnih oddelkov za posamezna področja, ki so namenjeni obravnavanju in odločanju na prvi stopnji v postopkih, sproženih s tožbami na posebnih področjih. Tako je Sodišče I. stopnje postalo ne le pomožno sodišče, pač pa neodvisna sodna institucija z lastnimi pristojnostmi.

Vlade držav članic v medsebojnem soglasju imenujejo člane Splošnega sodišča za dobo šestih let. Člani so izbrani med osebami z nedvomno neodvisnostjo in izpolnjujejo pogoje za imenovanje na visoke sodniške položaje. Po izteku mandata so lahko ponovno imenovani. Po posvetovanju z odborom iz 255. člena se članstvo delno obnavlja vsaka tri leta.

Sodniki med svojimi člani izvolijo predsednika za dobo treh let, ki je lahko ponovno izvoljen.

Imenuje se tudi sodni tajnik, katerega položaj urejajo pravila, ki jih določi Splošno sodišče.

Splošno sodišče v soglasju s Sodiščem sprejme svoj poslovnik, ki ga odobri Svet (254. člen PDEU).

255. člen PDEU določa, da se glede ustreznosti kandidatov za opravljanje nalog sodnika in generalnega pravobranilca Sodišča in Splošnega sodišča oblikuje odbor, ki o tem poda mnenje, predno vlade držav članic imenujejo kandidate. Omenjeni odbor sestavlja sedem oseb, izbranih med nekdanjimi člani Sodišča in Splošnega sodišča, člani naj višjih nacionalnih sodišč in priznanimi pravniki, od katerih enega predlaga Evropski parlament. Odbor odloča na pobudo predsednika Sodišča. Svet sprejme sklep o imenovanju članov in sklep, ki določa pravila delovanja odbora.

3.4.1 PRISTOJNOSTI SPLOŠNEGA SODIŠČA

O pristojnosti Splošnega sodišča po Lizbonski pogodbi govori 256. člen Pogodbe o delovanju Evropske unije. Splošno sodišče je pristojno za:

- Obravnavanje in odločanje na prvi stopnji o tožbah iz 263., 265., 268., 270. in 272. člena, razen o tistih, ki so dodeljeni specializiranemu sodišču, in tistih, ki so pridržani za Sodišče EU. O pritožbah zoper odločitve Splošnega sodišča odloča

Sodišče EU, vendar le v primerih pravnih vprašanj ter v skladu s pogoji in mejami ki jih predvideva statut.

- Obravnavanje in odločanje o tožbah, ki so bile vložene proti odločitvam sodnih oddelkov. Slednje odločitve lahko Sodišče EU preverja le izjemoma, če obstaja resno tveganje za prizadetost enotnosti ali doslednosti prava EU.
- Obravnavanje in odločanje o vprašanjih, ki so bila predložena v predhodno odločanje skladno z 267. členom na posebnih področjih, ki jih določa statut. Splošno sodišče lahko zadeve, v katerih je potrebna načelna odločitev, preda v odločanje Sodišču EU.

3.5 SPECIALIZIRANA SODIŠČA

Po lizbonski pogodbi 257. člen PDEU določa, da lahko Evropski parlament in Svet v rednem zakonodajnem postopku ustanovita specializirana sodišča, pristojna za obravnavanje in odločanje na prvi stopnji o nekaterih vrstah tožb na posebnih področjih. Pravila o sestavi in pristojnosti specializiranih sodišč določa uredba o ustanovitvi Specializiranega sodišča. Specializirana sodišča so dodana Splošnemu sodišču. Pritožba zoper odločitev sodnih oddelkov se lahko vloži na Splošno sodišče tako glede pravnih vprašanj kot tudi glede vprašanj dejanskega stanja, če je to predvideno v sklepu o ustanovitvi specializiranega sodišča. Za sodne oddelke se uporabljajo določbe Pogodb, ki se nanašajo na Sodišče EU, in določbe statuta Sodišča EU, če uredba o ustanovitvi ne določa drugače.

Med specializirana sodišča sodi tudi Sodišče za evropske uslužbence.

3.6 POMEN EVROPSKEGA SODIŠČA OZIROMA SODIŠČA EVROPSKE UNIJE ZA PRAVO EU

Sodišče Evropske unije skupaj s Splošnim sodiščem predstavlja sodno vejo oblasti EU.

Splošno sodišče je novo ime za Sodišče I. stopnje, ki je bilo ustanovljeno leta 1989. Sodne odločbe splošnega sodišča Sodišča I. stopnje so glede pravnih vprašanj torej podvržene pritožbi na Evropsko sodišče. Pritožbe na Sodišče EU se lahko vložijo iz treh pritožbenih razlogov:

- zaradi kršitev pravil postopka,
- zaradi zmotne uporabe materialnega prava pred Splošnim sodiščem,
- zaradi nepristojnosti Splošnega sodišča za odločanje.

Evropsko sodišče je pristojno za reševanje sporov, v katerih kot stranke nastopajo države članice, institucije Evropske unije ter posamezniki ali pravne osebe z območja EU.

Sodišče odloča o tožbenih zahtevkih, ki jih vlagajo upravičenci. Poznamo nadzorne, ničnostne tožbe, tožbe zaradi nedelovanja ter odškodninske tožbe. Sodišče odloča tudi o

drugih pravnih sredstvih, kot so ugovor nezakonnosti, začasne odredbe ... Naloga Sodišča je ne nazadnje nadziranje zakonitosti aktov EU, pristojno pa je tudi za predhodno odločanje o vprašanjih glede uporabe in razlage prava EU, glede veljavnosti aktov institucij EU in glede razlage statotov organov.

Evropsko sodišče zagotavlja, da nacionalni organi in sodišča v državah članicah pravo EU uporabljajo in razlagajo enotno. Pri izvajanju svojih nalog ima Evropsko sodišče pomembno, večstransko vlogo. Njegove pristojnosti v državah članicah izvaja večje število različnih sodišč (ustavna in upravna sodišča ter sodišča splošne pristojnosti).

3.7 POSTOPNE SPREMEMBE IN DOPOLNITVE EVROPSKEGA SODIŠČA V PRETEKLOSTI

Današnje Sodišče Evropske unije je leta 2007 nastalo iz Sodišča Evropskih skupnosti na podlagi obravnavanih sprememb in dopolnitev, ki jih je po neuspeli Pogodbi o ustavi za Evropo prinesla Lizbonska pogodba.

3.7.1 SODIŠČE EVROPSKIH SKUPNOSTI PO AMSTERDAMSKI POGODBI

Amsterdamska pogodba nalaga Evropskemu sodišču večjo vlogo na področju pravosodja in notranjih zadev. Z novim IV. poglavjem Amsterdamske pogodbe, ki govori o prostem gibanju ljudi, azilu, priseljevanju in pravosodnem sodelovanju v civilnih zadevah, je Evropsko sodišče dobilo pristojnost v naslednjih primerih:

- kadar Svet EU, Evropska komisija ali država članica zahtevajo od Evropskega sodišča izdajo sodbe glede vprašanja, tolmačenja novega poglavja ali aktov, ki se izdajo na njegovi podlagi;
- kadar nacionalno sodišče zadnje instance odločanja na državni ravni zahteva izdajo sodne odločbe od Evropskega sodišča, da bi lahko nato izdalo svojo sodbo. V takem primeru lahko nacionalno sodišče zahteva od Evropskega sodišča odločitev o vprašanju, ki se nanaša na tolmačenje IV. poglavja ali na veljavnost in razlago aktov, ki jih izdajajo institucije Skupnosti.

Člen 225 PES določa, da se Sodišču pripoji Sodišče I. stopnje s pristojnostjo obravnavanja in odločanja na prvi stopnji o nekaterih vrstah tožb ali postopkov, pri čemer je tožba na Sodišče dovoljena zgolj glede pravnih vprašanj in v skladu s pogoji, določenimi v statutu. Sodišče I. stopnje ne pridobi pristojnosti za obravnavanje in odločanje o vprašanjih, ki so namenjena predhodnemu odločanju.

Svet EU na zahtevo Sodišča in po posvetovanju z Evropskim parlamentom ter Komisijo soglasno določi vrste tožb, postopkov in sestavo Sodišča I. stopnje. Za Sodišče I. stopnje se, če Svet EU ne določi drugače, uporabljajo določbe PES, ki se nanašajo na Sodišče, zlasti določbe protokola in Statuta.

V soglasju s Sodiščem Sodišče I. stopnje sprejeme svoj poslovnik, ki ga mora odobriti tudi Svet EU.

3.7.2 SODIŠČE IN SODIŠČE I. STOPNJE V POGODBI IZ NICE

Enako kot PES tudi člen 220 v pogodbi iz Nice (v nadaljevanju PN) določa, da Evropsko sodišče in Sodišče I. stopnje v mejah svojih pristojnosti zagotavljata spoštovanje prava pri razlagi in uporabi te pogodbe.

Novi člen 221 določa, da Evropsko sodišče sestavlja po en sodnik iz vsake države članice in da Sodišče zaseda v senatih, v skladu s pravili, ki so v ta namen določena v statutu Sodišča.

Novi člen 222 določa, da sodišču pomaga osem generalnih pravobranilcev, in da Svet EU lahko na zahtevo Sodišča soglasno poveča njihovo število. Kadar je v skladu s statutom Sodišča zahtevano sodelovanje generalnega pravobranilca, je njegova dolžnost, da popolnoma nepristransko in neodvisno javno predstavi obrazložene sklepe in predloge v tovrstnih zadevah.

Sodišče I. stopnje je pristojno za obravnavanje in odločanje na prvi stopnji o tožbah ali postopkih iz členov 230, 232, 235, 236 in 238, razen o tistih, ki so dodeljeni sodnemu oddelku ali so v statutu pridržani za Evropsko sodišče. To določa novi člen 225. Statut lahko predvidi, ali bo Sodišče I. stopnje pristojno tudi za druge vrste tožb ali postopkov. Zoper odločitev Sodišča I. stopnje se lahko vloži pritožba na Evropsko sodišče v skladu s pogoji in v mejah, določenih v statutu, vendar zgolj glede pravnih vprašanj.

V skladu s členom 234 je Sodišče I. stopnje pristojno za obravnavanje in odločanje o vprašanjih, predloženih v predhodno odločanje v posebnih primerih na določenih področjih, ki so predvideni v statutu. Če sodišče I. stopnje meni, da je glede neke zadeve potrebna načelna odločitev, ki zadeva enotnost in doslednost prava Evropske skupnosti, lahko zadevo prav tako preda v odločanje Sodišču. Sodišče lahko v izjemnih primerih preverja odločitve Sodišča I. stopnje glede vprašanj, predloženih v predhodno odločanje, pod pogoji in v mejah, ki so določeni v statutu, kadar obstaja resno tveganje, da bosta prizadeti doslednost ali enotnost prava Skupnosti.

Na zahtevo Sodišča po posvetovanju z Evropskim parlamentom in Komisijo ali na predlog Komisije, ki se je predhodno posvetovala z Evropskim parlamentom in Sodiščem, lahko Svet EU skladno s členom 225 a soglasno ustanovi sodne oddelke za obravnavo in odločanje na prvi stopnji v nekaterih postopkih in o nekaterih vrstah tožb, ki so sprožene na posebnih področjih. Sklep o ustanovitvi sodnega oddelka določa organizacijo oddelka in obseg prenesene pristojnosti. Zoper odločitev sodnih oddelkov se lahko vloži pritožba na Sodišče I. stopnje le glede pravnih vprašanj, ali če je to dopustno v sklepu o ustanovitvi oddelka. Svet EU soglasno imenuje člane sodnih oddelkov, ki so izbrani med sodniki z nedvomno neodvisnostjo in ki izpolnjujejo pogoje za imenovanje na sodniške položaje. Svoj poslovnik, ki ga mora odobriti Svet EU s kvalificirano večino, sodni oddelki sprejemajo v soglasju s Sodiščem. Za sodne oddelke se uporabljajo določbe pogodbe, ki se nanašajo na Sodišče, in določbe statuta Sodišča, če sklep o ustanovitvi sodnega oddelka ne določa drugače.

Na osnovi člena 229 a lahko Svet EU glede pravic industrijske lastnine Skupnosti na predlog Komisije in po posvetovanju z Evropskim parlamentom brezpogojno, soglasno sprejeme določene določbe za dodelitev pristojnosti Sodišču za reševanje sporov, ki se nanašajo na uporabo aktov, sprejetih na podlagi te pogodbe. Svet EU priporoči državam članicam, da v skladu z njihovimi ustavnimi pravili sprejmejo te določbe.

V spremenjenem členu 230 Pogodba iz Nice določa, da je Evropsko sodišče pristojno za odločanje o tožbah, ki jih vložijo država članica, Svet EU, Evropski parlament ali Komisija v naslednjih primerih zaradi:

- nepristojnosti,
- zlorabe pooblastil,
- bistvene kršitve postopka,
- kršitve pogodbe ali kršitve pravnih pravil, ki se nanašajo na njeno uporabo.

Pod enakimi pogoji je Sodišče pristojno za reševanje tožb, ki jih vložijo Računsko sodišče ali ECB.

3.8. PRISTOJNOSTI EVROPSKEGA SODIŠČA

Sodišče EU zagotavlja spoštovanje prava pri razlagi in uporabi evropskega prava.

Pristojnosti Sodišča Evropske unije:

- Zagotavljanje spoštovanja evropskih predpisov
- Skrb za enotno razlago evropskega pravnega reda

Postopki Sodišča Evropske unije:

- Postopki zoper države članice zaradi neizpolnjevanja obveznosti
- Postopki zaradi opustitve dejanj
- Postopki za razveljavitev
- Postopki v zvezi s predhodnimi vprašanji

Ne glede na širitev Evropske unije ima v Sodišču EU vsaka država članica po enega sodnika, ki ga lahko imenuje na podlagi usposobljenosti in neodvisnosti. Pomagajo mu generalni pravobranilci, ki so neodvisni pravni strokovnjaki za podajanje utemeljenih mnenj. Le-ti delujejo v senatih, le izjemoma plenarno. Sodniki in generalni pravobranilci so priznani pravniki ali pa so izbrani med osebami, ki so ustrezno usposobljene za imenovanje za najvišje sodniške položaje v svojih državah. Splošno sodišče je bilo ustvarjeno v pomoč sodišču EU zaradi njegove preobremenjenosti.

Druge pristojnosti Sodišča:

Sodišče ni pristojno za preverjanje veljavnosti ali sorazmernosti ukrepov policije in drugih organov kazenskega pregona držav članic. Enako ni pristojno za področje izpolnjevanja obveznosti držav članic glede vzdrževanja javnega reda in miru ter varovanja notranje varnosti (276. člen PDEU).

Sodišče EU je pristojno v sporih glede nadomestila škode, ki so jo povzročile institucije ali njeni uslužbenci pri opravljanju svojih dolžnosti. Osebnostno odgovornost uslužbencev do Unije sicer urejajo določbe njihovih kadrovskih predpisov ali zanje veljavnih pogojev za zaposlitev.

Sodišče EU je pod pogoji, ki so določeni v kadrovskih predpisih za uradnike, ali v pogojih za zaposlitev drugih uslužbencev Unije, pristojno za vse spore med Unijo in njenimi uslužbenci (270. člen PDEU).

Sodišče je po členu 271 PDEU pristojno tudi v sporih glede:

- Izpolnjevanja obveznosti držav članic v skladu s statutom Evropske investicijske banke.
- Ukrepov, ki jih je sprejel svet guvernerjev Evropske investicijske banke. V tej povezavi lahko vsaka država članica, Komisija ali svet direktorjev banke sproži postopek.
- Ukrepov, ki jih je sprejel svet direktorjev Evropske investicijske banke. Postopek zoper takšne ukrepe lahko sprožijo samo države članice ali Komisija.
- Izpolnjevanja obveznosti nacionalnih centralnih bank v skladu s Pogodbama in statutom ESCB. V tej povezavi so pooblastila Sveta guvernerju ECB nasproti nacionalnim centralnim bankam enaka pooblastilom Komisije nasproti državam članicam.

Sodišče je pristojno v vseh sporih med državami članicami, ki se nanašajo na predmet Pogodb, če je bil spor predložen Sodišču v skladu s posebnim sporazumom med strankami (273. člen PDEU).

Sodišče EU je pristojno za izrekanje sodb na podlagi arbitražne klavzule v pogodbah, ki jih sklene Unija ali so sklenjene v njenem imenu po javnem ali zasebnem pravu (272. člen PDEU).

Spori, v katerih je ena od strank Unija, niso izvzeti iz pristojnosti sodišč držav članic, razen kadar je bila pristojnost s PDEU dodeljena Sodišču EU (274. člen PDEU).

3.8.1 ZAHTEVA SODIŠČU ZARADI NEIZPOLNJEVANJA OBVEZNOSTI

Kadar Komisija meni, da katera izmed držav članic ni izpolnila neke obveznosti, poda o zadevi obrazloženo mnenje, potem ko je tej državi omogočila, da predloži svoje pripombe

(258. člen PDEU). Če obravnavana država ne ravna v skladu z mnenjem v roku, ki ga določi Komisija, lahko le-ta zadevo predloži Sodišču.

Kadar država članica meni, da druga država članica ni izpolnila neke obveznosti v skladu z zakonodajo EU, lahko zadevo predloži Sodišču, ki v primeru takšnega spora poda odločitev, na podlagi katere mora država kršiteljica ukrepati. Preden država članica vloži tožbo proti drugi državi članici mora zadevo predložiti Komisiji, ki poda mnenje, potem ko je bila obema državam dana možnost da se izreče ta. Če Komisija svojega mnenja ne poda v roku treh mesecev od vložitve zadeve, to ni ovira za predložitev zadeve Sodišču (259. člen PDEU).

Če Komisija meni, da zadevna država članica ni sprejela potrebnih ukrepov za izvršitev sodbe sodišča, lahko pred sodiščem vloži tožbo, potem ko je tej državi dala možnost za predložitev stališča, ob tem določi denarno kazen ali višino pavšalnega zneska za državo članico. Če Sodišče ugotovi kršitev, lahko naloži zadevni državi članici plačilo denarne kazni ali pavšalnega zneska, ki ne presega zneska, ki ga je določila Komisija (260. člen PDEU).

3.8.2 TOŽBA ZA RAZVELJAVITEV AKTA

Tožba za razveljavitev akta oz. pravne norme evropskega prava je ničnostna tožba, s katero tožeča stranka zahteva razglasitev akta (uredbe, odločbe, sklepe, direktive) institucije za ničnega, kadar meni, da je nezakonit. Vložijo jo lahko države članice, institucije in organi EU ter posameznik, kadar jih nanje naslovljeni akt neposredno zadeva, se nanje neposredno nanaša ali izkazujejo pravni interes. Sodišče EU nadzira zakonitost zakonodajnih in drugih aktov, zato v primeru ugotovitve nezakonitosti lahko Sodišče akt razveljavi, ko presodi skladnost sekundarnih in primarnih pravni virov in pravilnost postopka sprejemanja pravnega akta. Sodišče EU odloča o tožbah zaradi nepristojnosti, bistvene kršitve postopka, kršitve Pogodb ali katerega koli pravnega pravila ali zaradi zlorabe pooblastil. Sodišče EU razglasi zadevni akt za ničnega, če je tožba utemeljena, in o tem določi, kadar meni, da je potrebno, tiste njegove učinke, ki jih je treba šteti za dokončne (264. člen PDEU). Postopki iz 263. člena PDEU se sprožijo v roku dveh mesecev od objave akta ali njegovega uradnega obvestila tožniku, če tega ni bilo, pa od dneva, ko je zanj izvedel.

3.8.3 TOŽBA ZARADI OPUSTITVE DEJANJ MOLKA ORGANA

V tem primeru gre za tožbo zaradi nedelovanja, ki omogoča Sodišču EU, da nadzira zakonitost delovanja institucij EU. V primeru, da Komisija, Svet, Evropski svet, Parlament, ECB, institucija, organ, urad ali agencija ne sprejmejo določenih odločitev, potrebnih za nemoteno delovanje Unije oz. kršijo PDEU, se lahko posamezniki, druge institucije EU ali države članice obrnejo na Sodišče EU, vendar šele potem, ko je bila neka institucija pozvana k ukrepanju. Če v dveh mesecih po tem pozivu omenjene institucije ne oblikujejo svojega stališča, se lahko vloži dopustna tožba v nadaljnjih dveh mesecih. Fizične ali pravne osebe se lahko pod enakimi pogoji pritožijo tudi, kadar zadevne institucije nanje

niso naslovile nobenega drugega akta, razen priporočila ali mnenja (265. člen PDEU). Nezakonitost opustitve ukrepanja organa je treba tudi uradno zabeležiti.

V primerih, ko Sodišče odloča o povzročeni škodi s strani institucij EU ali uslužbencev institucij pri opravljanju svoje funkcije, govorimo o odškodninskih tožbah, ki jih lahko vložijo oškodovani posamezniki ali države članice EU.

3.8.4 PREDHODNO ODLOČANJE

Sodišče je pristojno, da odloča o predhodnih vprašanjih:

- Glede razlage Pogodb
- Glede veljavnosti in razlage aktov institucij, organov, uradov ali agencij EU
- Glede razlage statutov organov, ustanovljenih z aktom Sveta EU, če je v statutih to predvideno

Tudi po Lizbonski pogodbi ostaja skrb Sodišča EU, da se evropsko pravo interpretira enako v vseh državah članicah. Kadar nacionalna sodišča dvomijo pri razlagi določenega pravnega pravila, lahko na Sodišče EU naslovijo predhodna vprašanja, ki se nanašajo na razlago ali veljavnost le-tega.

Če se takšno vprašanje postavi kateremu koli sodišču države članice, in če to sodišče meni, da je treba glede vprašanja na mednarodni ravni sprejeti odločitev, ki mu bo omogočila izreči sodbo, lahko to vprašanje predloži v odločanje Sodišču EU. Kadar je takšno vprašanje postavljeno v postopku, ki teče pred sodiščem države članice, zoper odločitev katerega po nacionalnem pravu ni pravnega sredstva, pa je to sodišče zadevo dolžno predložiti sodišču EU.

V zvezi s postopkom predhodnega odločanja na Sodišču so nacionalnim sodiščem pristojni nacionalni organi že leta 1996 posredovali pojasnilo. Ker se je slednje v praksi izkazalo kot koristno, je Sodišče upoštevalo izkušnjo in pojasnilo razširilo z objavo v Uradnem listu Evropske unije.

Če je predhodno vprašanje vzpostavljeno v postopku, ki teče pred sodiščem države članice, ki ji je odvzeta prostost, Sodišče EU odloča v najkrajšem možnem roku (267. člen PDEU).

3.9 POSTOPEK

Temeljne zadeve v zvezi s postopkom pred Evropskim sodiščem in pred Splošnim sodiščem ureja Statut Sodišča, ki se določi v posebnem protokolu. Natančneje postopek ureja poslovnik Sodišča. Postopek pred Sodiščem je razdeljen na dva dela, pisnega in ustnega, vendar je pisni pomembnejši. V pisnem delu se strankam postopka in institucijam Unije, katerih pravni akti so predmet spora, posredujejo vse vloge, izjave, odgovori na vloge in drugi dokumenti. Za posredovanje vseh listin je odgovoren tajnik Sodišča. V ustnem delu sodnik poročevalec predstavi zadevo z namenom seznanitve

sodišča s primerom. Svoje stališče podajo tudi zastopniki ali pooblaščenici strank v postopku, zasliši pa se lahko tudi strokovnjake in priče. V ustnem delu postopka lahko Sodišče vsem udeležencem postopka postavlja vprašanja, svoje stališče pa predstavi tudi generalni pravobranilec.

Sodišče razpravlja na seji, ki je zaprta za javnost. Sodba, ki mora biti obrazložena, se prebere na javni obravnavi. Na Evropskem sodišču ne poznajo ločenih mnenj. Zoper odločbe Evropskega sodišča ni pritožbe, saj je Evropsko sodišče najvišje sodišče Evropske unije! Statut Sodišča pa strankam in drugim udeleženiim subjektom izrecno omogoča, da na sodišču dosežejo spremembo prvotne odločitve. Države članice, institucije Unije in druge fizične ali pravne osebe lahko na sodišču izpodbijajo sodbo, ki posega v njihove pravice in je bila sprejeta brez njihovega zaslišanja. Statut omogoča še posebno pravno sredstvo revizije sodbe, o čemer sicer odloča samo Sodišče, vložiti pa jo je mogoče le, če se odkrije kako novo dejstvo, ki v trenutku odločanja ni bilo znano, a bi lahko odločilno vplivalo na rezultat postopka. V tovrstnih primerih govorimo o neki vrsti obnove postopka, ki jo je mogoče predlagati v roku desetih let od dneva izdaje sodbe. Sodišče s svojo obrazložitvijo pogosto odstopi od svojih prejšnjih stališč, večkrat pa, vezano zlasti na pravna stališča, navaja tudi svoje prejšnje odločitve.

3.9.1 POTEK POSTOPKA PRED SODIŠČEM EU

Postopek pred Sodiščem EU se opira na postopke, ki potekajo pred nacionalnimi sodišči. Ne glede na naravo zadeve vsebuje pisni in skoraj vedno ustni postopek, ki poteka javno. Vendar pa je treba razlikovati med postopki z neposrednimi tožbami na eni in postopki odločanja o predhodnih vprašanjih na drugi strani.

3.9.2 ZAČETEK POSTOPKA PRED SODIŠČEM EU

Zadeva mora biti predložena Sodišču EU s pisano vlogo, naslovljeno na sodno tajništvo Sodišča EU. Ko je vloga prejeta, se vpiše v vpisnik Sodišča EU. Sodni tajnik objavi obvestilo o tožbi v Uradnem listu EU, ki vsebuje tožbene razloge in zahtevke tožnika. Nato se določi sodnika tožilca in generalnega pravobranilca, ki sta zadolžena, da sledita poteku zadeve. Istočasno se tožba vroči nasprotni stranki, ki ima mesec dni časa za odgovor na tožbo. Tožnik ima pravico do replike, tožena stranka do duplike; za obe je rok mesec dni. Roke za vložitev teh dokumentov je treba strogo spoštovati, razen če jih predsednik izrecno podaljša.

3.9.3 PRIPRAVLJENI POSTOPEK IN POROČILO ZA OBRAVNAVO

Ko je pisni postopek zaključen, se stranke pozove, da v roku enega meseca sporočijo, ali zahtevajo izvedbo ustne obravnave. Sodišče EU po seznanitvi s poročilom sodnika poročevalca in po postopu generalnega pravobranilca odloči, ali je potreben kateri od ukrepov pripravljalnega postopka, in v kateri sestavi naj Sodišče EU obravnava zadevo. Predsednik določi datum javne obravnave. V poročilu za obravnavo sodnik poročevalec na kratko povzame dejstva in navedbe strank in morebitnih soudeležencev postopka. To poročilo je na obravnavi objavljeno v jeziku postopka.

3.9.4 JAVNA OBRAVNAVA IN SKLEPNI PREDLOGI GENERALNEGA PRAVOBRANILCA

Zadeva se obravnava na javni obravnavi pred Sodiščem EU in generalnim pravobranilcem, razen če se o zadevi odloča brez sklepnih predlogov generalnega pravobranilca. Sodniki in generalni pravobranilec lahko strankam postavijo vprašanja, za katera menijo, da so primerna. Generalni pravobranilec nekaj tednov pozneje na javni obravnavi Sodišču EU predstavi svoje sklepne predloge. V njih podrobno prouči predvsem pravne vidike zadeve in predlaga Sodišču EU rešitev problema, za katero meni, da bi jo bilo treba sprejeti. Ustni postopek je s tem zaključen.

3.9.5 POSVETOVANJE IN SODBA

Nato se izključno sodniki, brez sodelovanja drugih oseb, posvetujejo na podlagi osnutka sodbe, ki ga je sestavil sodnik poročevalec. Vsak od sodnikov lahko predlaga spremembe. Ko je sodba, sprejeta se razglasi na javni obravnavi.

3.9.6 POSTOPEK S PREDLOGOM ZA SPREJEM ODLOČBE O PREDHODNEM VPRAŠANJU

Nacionalno sodišče običajno predloži Sodišču EU vprašanja glede razlage ali veljavnosti določbe prava EU s sodno odločbo, v skladu z nacionalnimi postopkovnimi pravili. Potem ko je predlog preveden v vse jezike EU, ga sodni tajnik vroči ne samo strankam iz postopka v glavni stvari, ampak tudi državam članicam in institucijam. Sodni tajnik poskrbi za to, da je v Uradnem listu EU objavljeno obvestilo z navedbo strank in vsebino vprašanj. Stranke, države članice in institucije EU imajo dva meseca časa, da Sodišču EU predložijo svoja pisna stališča. Nadaljevanje postopka je enako kot v postopku z neposrednimi tožbami. Vsi tisti, ki imajo pravico predložiti pisna stališča, lahko svoja stališča predstavijo tudi ustno na ustni obravnavi, če se le-ta opravi. Po predstavitvi sklepnih predlogov generalnega pravobranilca in po zaključku posvetovanja sodnikov se sodba razglasi na javni obravnavi, sodni tajnik pa jo pošlje predložitvenemu sodišču, državam članicam in zainteresiranim institucijam.

3.9.7 POSEBNI POSTOPKI

Med posebne postopke uvrščamo:

- hiter postopek
- postopek z obrazloženim sklepom
- predlog za izdajo začasne odredbe

3.9.8 POSTOPEK Z OBRAZLOŽENIM SKLEPOM

Kadar je v predhodno odločanje predloženo vprašanje enako vprašanju, o katerem je sodišče že razsodilo, ali kadar ni dvoma o odgovoru na to vprašanje ali se o tem da sklepati iz sodne prakse, lahko sodišče odloči z obrazloženim sklepom, v katerem se sklicuje na že izdano sodbo o tem vprašanju ali na zadevno sodno prakso. V tem primeru mora obvestiti predložitveno sodišče, še pred tem pa dati strankam in generalnemu pravobranilcu možnost, da o tem zavzamejo stališče.

3.9.9 PREDLOG ZA IZDAJO ZAČASNE ODREDBE

Namen predloga za izdajo predčasne odredbe je odložitev izvršitve ali akta institucije ali sprememb drugega začasnega ukrepa, ki je potreben za to, da se prepreči večja nenadomestljiva škoda. Sodišče EU lahko v vseh pri njem vloženi zadevah sprejme potrebne začasne odredbe (279. člen PDEU).

3.9.10 HITER POSTOPEK

Hiter postopek omogoča Sodišču EU, da hitro odloči v izjemno nujnih zadevah. Povložitvi predloga stranke predsednik sodišča po tem, ko je bila ostalim strankam dana možnost, da o tem zavzamejo stališče, odloči, ali je treba zaradi posebne nujnosti ravnati po hitrem postopku. Hiter postopek je predviden tudi pri predlogih za sprejem predhodnih odločb. Predlog v tem primeru vložijo predložitveno sodišče.

3.9.11 POSTOPEK PRED SPLOŠNIM SODIŠČEM

Splošno sodišče ima svoj poslovnik. Postopek poteka v jeziku, ki ga izbere tožeča stranka. Na začetku postopka predsednik imenuje sodnika poročevalca, ki natančno spremlja potek zadeve. Po zaključku pisnega postopka in morebitnih pripravljanih dejanj se zadeva obravnava na javni obravnavi. Med obravnavo je po potrebi zagotovljeno simultano prevajanje v več uradnih jezikov EU. Sodniki se nato posvetujejo na podlagi osnutka sodbe, ki ga pripravi sodnik poročevalec. Sodba se javno razglasi.

(povzeto, Evropa v srcu – Pogodba o ustavi za Evropo, 2005, str. 25)

3.10 BREZPLAČNA PRAVNA POMOČ

Če stranka ne more plačati vseh ali dela stroškov sodnega postopka, lahko zaprosi za brezplačno pravno pomoč. Prošnja mora vsebovati vsa dokazila za upravičenost do pomoči. Senat, katerega član je sodnik poročevalec, odloči o ugoditvi ali zavrnitvi prošnje.

(povzeto, Evropa v srcu – Pogodba o ustavi za Evropo, 2005, str. 27)

3.11 JEZIK POSTOPKA

Za jezik postopka se lahko izbere eden od uradnih jezikov EU, načeloma ga izbere tožeča stranka. Kadar je tožena stranka država članica, fizična ali pravna oseba države članice, je jezik postopka uradni jezik te države članice. Če ima slednja več uradnih jezikov, ga med

njimi izbere tožnik, kot mu najbolj ustreza. V predlogih za sprejem predhodne odločbe je jezik postopka jezik nacionalnega sodišča, ki je to vprašanje predložilo Sodišču EU.

(povzeto, Evropa v srcu – Pogodba o ustavi za Evropo, 2005, str. 27)

3.12 USTANOVITEV SODIŠČA ZA EVROPSKE USLUŽBENCE

2. novembra 2004 je Svet EU sprejel sklep o ustanovitvi Sodišča za evropske uslužbence. Ta sklep predstavlja pomemben korak tako pri uveljavljanju pogodbe iz Nice, ki je predvidela ustanovitev sodnih oddelkov za določena posebna področja, kot tudi pri uveljavitvi reform sodnega sistema po tej pogodbi. Za odločanje o sporih javnih uslužbencev Evropske unije je tako pristojno novo, specializirano sodišče.

(povzeto, Bohinc, 2007, str. 189)

3.13 RAZLIKOVANJE EVROPSKEGA SODIŠČA OD RAČUNSKEGA SODIŠČA

Računsko sodišče je kot institucija EU namenjeno nadzoru porabe denarja iz evropskega proračuna in finančnega poslovanja vseh teles EU. To sodišče, prav tako s sedežem v Luksemburgu, sestavlja po en član iz vsake države članice. S kvalificirano večino jih imenuje Svet EU za mandatno dobo šestih let z možnostjo ponovnega imenovanja. Člani Računskega sodišča se izberejo med osebami, ki v svojih državah članicah pripadajo ali so pripadali zunanjim revizijskim organom.

Računsko sodišče lahko opravi revizijo poslovnih knjig katerekoli organizacije, ki upravlja s sredstvi EU. Evropske ustanove in organi v državah članicah so zavezani k sodelovanju z Računskim sodiščem, na njegovo zahtevo so namreč prisiljeni posredovati potrebne zahtevane dokumente. Računsko sodišče sme zadeve posredovati tudi Sodišču EU.

3.14 RAZLIKOVANJE SODIŠČA EU OD EVROPSKEGA SODIŠČA ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

Sodišče EU je treba ločiti od Evropskega sodišča za človekove pravice s sedežem v Strasbourgu, ki je organ Sveta Evrope. Slednje je namenjeno varstvu temeljnih človekovih pravic, ki kot zadnja instanca zagotavlja spoštovanje obveznosti držav članic po EKČP. (povzeto, Evropa v srcu – Pogodba o ustavi za Evropo, str. 19)

4 EVROPSKO SODIŠČE ZA ČLOVEKOVE PRAVICE (ESČP)

1. novembra 1998 je v skladu z 11. protokolom Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin pričelo delovati Evropsko sodišče za človekove pravice. Drugi del Konvencije, od 19. do 51. člena, govori o položaju in delovanju Sodišča za človekove pravice, čemur daje Svet Evrope poseben pomen. Določbe, ki urejajo delovanje Sodišča, so podrobneje urejene v poslovniku omenjenega Sodišča. Poslovnik je Svet Evrope sprejel 8. novembra 1998. Listina o temeljnih pravicah in Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin predstavljata katalog sodno varovanih temeljnih pravic v mednarodnem prostoru. Do začetka veljavnosti Lizbonske pogodbe Listina o temeljnih pravicah, v nasprotju z Evropsko konvencijo iz leta 1950, še ni bila pravno zavezujoča. Evropska konvencija nudi zaščito temeljnih pravic posamezniku pred Evropskim sodiščem za človekove pravice v Strasbourgu. Pritožbo lahko posameznik vložil v primeru, ko je izkoristil že vsa pravna sredstva v svoji državi. Pritožniku pred pritožbo na Evropsko sodišče za človekove pravice ni treba vložiti domačega pravnega sredstva le v primeru, kadar iz ustaljene sodne prakse jasno izhaja, da s tem pravnim sredstvom pred domačim organom nima možnosti za uspeh. Listina o temeljnih pravicah pa pritožniku omogoča pritožbo na Sodišče Evropske unije, kadar pride do kršitve prava Evropske unije. 11. Protokol, s katerim je sodišče postalo dostopno vsem Evropejcem, je tudi danes izjemnega pomena. Pri imenovanju sodnikov ima glavno besedo Parlamentarna skupščina Sveta Evrope, ki izvoli enega sodnika od treh kandidatov, ki jih predlaga vsaka država članica. Vsaki državi članici pripada po eno sodniško mesto, pri čemer omejitve glede števila sodnikov iste narodnosti ni. Za predlaganega sodnika ni nujen pogoj, da je državljani te države. Sodniki so izvoljeni za dobo šestih let, sestava sodišča pa se menja na tri leta.

4.1 PREDSTAVITEV SODIŠČA

Sedež Evropskega sodišča za človekove pravice je tako kot sedež Sveta Evrope v Strasbourgu. Sodišče ima toliko sodnikov, kolikor je držav članic oz. pogodbenic. EKČP določa, katere kriterije morajo izpolnjevati kandidati za zasedbo sodniškega položaja. Sodnike mora odlikovati visok moralni ugled, nujna je njihova neodvisnost in nepristranskost, izpolnjevati morajo zahtevane pogoje za opravljanje visokih pravosodnih funkcij v državah članicah, ali pa so izbrani med priznanimi pravniki strokovnjaki. V Sloveniji kandidate za sodnike ESČP določamo s tajnim glasovanjem v državnem zboru. Vsak kandidat mora dobiti večino glasov vseh poslank in poslancev. Sodniki ESČP imajo šest-letno mandatno funkcijo in so lahko ponovno izvoljeni (23. člen konvencije). Po uveljavitvi protokola št. 14 je določena mandatna doba devetih let, brez možnosti ponovne izvolitve. Sodniki svoje delo opravljajo do poteka mandata oz. do nastopa novega sodnika. Določena je tudi zgornja starostna meja, sodniki lahko svoje delo opravljajo naj dlje do dopolnjene starosti 70 let. Sodišče izvoli svojega predsednika, dva

predsednika oddelkov ter enega ali dva podpredsednika za dobo treh let. Plenarno sodišče je razdeljeno na štiri oddelke, njihova sestava mora biti spolno in geografsko uravnotežena. Upoštevati mora različne pravne sisteme držav članic. Podpredsednika Sodišča sta istočasno predsednika dveh oddelkov, druga dva oddelka pa imata oddelčna predsednika. Znotraj vsakega oddelka deluje Senat treh sodnikov. Senat sedmih sodnikov vključuje predsednika oddelka in sodnika, ki je izvoljen za vsako prizadeto državo članico. V primeru da sodnik ni član oddelka, sodeluje kot član senata po uradni dolžnosti. Njihovi namestniki niso polnopravni člani senata. So člani sekcije. Veliki senat sestavlja sedemnajstih sodnikov, vključuje predsednika, podpredsednika ter predsednike oddelkov. Na predlog predsednika ESČP vsako leto določi časovni razpored zasedanj. (21. – 23. člen Konvencije, Protokol št. 14)

4.2 POSTOPEK PRED EVROPSKIM SODIŠČEM ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

Postopek pred Evropskim sodiščem za človekove pravice se začne, ko posameznik, nevladna organizacija ali skupina posameznikov vloži vlogo neposredno na ESČP. V prvi vlogi pritožniku še ni treba predložiti vseh potrebnih listin in navesti vseh dejstev. Sekretariat nato pritožniku pošlje prijavni formular, ta pa skladno z navodili sekretariata dopolni vlogo, izpolni prijavni formular in ju s potrebnimi prilogami vrne sodišču. Tako je pritožba registrirana. Prijava je lahko napisana v uradnem jeziku države članice. Nadaljnji postopek se vodi v enem od uradnih jezikov sodišča, to je v angleščini ali francoščini. V nekaterih primerih predsednik ali senat določita možnost nadaljnje uporabe jezika, v katerem je napisana prijava. Če je prejeta pritožba dopustna, mora pritožnika v nadaljnjem postopku zastopati odvetnik. Postopek pred ESČP je javen, razen v primeru izjemnih okoliščin, o čemer odloči senat. Sodišče uvodoma ugotovi, ali je pritožba sprejemljiva oz. dopustna. V primeru nesprejemljivosti Sodišče izda dokončen sklep, zoper katerega pritožba ni možna. O vprašanju dopustnosti samostojno presoja odbor treh sodnikov, razen v primerih, ko je potrebna posebna presoja senata sedmih sodnikov. (povzeto, Galič, 2000, str. 332)

4.2.1 ODLOČANJE O PROCESNIH PREDPOSTAVKAH

Na ESČP se lahko vložijo individualne ali državne pritožbe, pritoži se lahko vsak posameznik, skupina posameznikov ali nevladne organizacije, ki mislijo, da so žrtve kršitev pravic po EKČP in njenih Protokolih s strani katerekoli države članice oz. pogodbenice. Obliko in vsebino pritožbe določa Poslovnik Sodišča. Ob prejemu pritožbe mora Sodišče ugotoviti, če pritožba izpolnjuje pogoje za njeno obravnavo, če je sprejemljiva oz. dopustna. V primeru dopustne pritožbe mora pritožnika na javni obravnavi zastopati odvetnik. Sistem brezplačne pravne pomoči za revne je ustanovljen z namenom, da bi bila obravnava oškodovanih pred ESČP dostopna vsem.

Uradna jezika ESČP sta angleščina in francoščina. Pritožnik lahko vlogo napiše tudi v enem od uradnih jezikov držav članic oz. pogodbenic EKČP. Pritožba se tako lahko napiše tudi v slovenskem jeziku. Po zaključeni fazi ugotavljanja dopustnosti se v nadaljevanju postopka uradni jeziki držav članic uporabljajo le izjemoma. Svoj materni jezik lahko uporabljajo

priče, izvedenci in drugi udeleženci v postopku, zato Sodišče zagotovi prevajalce – tolmače.

4.2.2 IZČRPNJE PRAVNIH SREDSTEV

Da ESČP obravnava zadevo, je treba predhodno uporabiti vsa domača pravna sredstva, vključno z ustavno pritožbo v matični državi (35. člen Konvencije). To razlagamo z načelom subsidiarnosti, ki pomeni, da so organi države pogodbenice v prvi vrsti zadolženi, da zagotovijo učinkovito varstvo konvencijskih pravic na podlagi domačega prava. Ti vsekakor bolje poznajo domače družbeno okolje in posebnosti družbenih razmerij, zato je taka ureditev tudi primernejša. Pritožnik se s pritožbo na ESČP sklicuje na iste pravice kot pred domačimi organi. Izjemoma velja, da pritožniku ni treba izrabiti vseh domačih pravnih sredstev, in sicer, kadar iz ustaljene sodne prakse jasno izhaja, da s tem pravnim sredstvom pred domačim organom nima možnosti za uspeh. Po mednarodnem pravu mora biti najprej dana možnost posamezni državi, da skuša v okviru domačega pravnega reda odpraviti kršitve posameznikovih pravic.

1. Člen EKČP zahteva, da je že pred domačimi pravnimi organi treba zagotoviti spoštovanje konvencijskih pravic.

13. člen EKČP državam pogodbenicam nalaga obveznost zagotavljanja učinkovitih pravnih sredstev v lastnih pravnih sistemih. Pritožnik je torej pred vložitvijo pritožbe pri ESČP dolžan izčrpati vsa učinkovita domača pravna sredstva, saj pravna sredstva, s katerim pritožnik ne bi mogel odpraviti kršitve, štejejo za neučinkovita.

Pravni red držav pogodbenic mora v primerih trajajočih kršitev, na primer zaradi sojenja v nerazumno dolgem roku, zagotavljati pravna sredstva, ki kršitev odpravljajo. Možnost tožbe za plačilo odškodnine za nastalo škodo zaradi predolgo trajajočih postopkov in s tem trajajočih kršitev dejansko ne sodi med pravna sredstva, ki kršitev odpravljajo. To je prepogosto značilna problematika Slovenije v postopkih obravnave na področju pravnega varovanja človekovih pravic po podpisani EKČP. V primeru, ko sodni postopek, v katerem naj bi bila v matični državi kršena pravica do sojenja brez nepotrebnega odlašanja še traja, pritožniku pred vložitvijo pritožbe na ESČP ni treba pred domačimi sodišči vložiti tožbe za plačilo odškodnine. Slednje izhaja iz sodne prakse ESČP.

(povzeto, Galič, 2000, str. 337)

4.2.3 OBVEZNE SESTAVINE PRITOŽBE

Poslovník Sodišča določa formalne pogoje, ki jih mora izpolnjevati vsaka pritožba. Tako mora vloga vsebovati naslednje elemente:

- Podatke o vlagatelju
- Ime, naslov in poklic morebitnega pooblaščenca
- Državo pogodbenico Konvencije, zoper katero se pritožba vlaga
- Izjavo o domnevni kršitvi ali kršitvah Konvencije ali njenih Protokolov
- Navedbo dejstev
- Navedbo predmeta pritožbe ter zahtevka za pravično zadoščenje, do katerega je pritožnik upravičen.

- Navedbo glede izpolnjevanja pogojev za sprejemljivost pritožbe

Poleg pritožbe s kratkimi zgornjimi navedbami je potrebno Sodišču priložiti fotokopije vseh odločb, ki so bile stranki izdane v notranjem pravnem postopku z navedbo podatkov oz. označb dokumentov, s katerimi bo pritožnik dokazoval, da je pritožba sprejemljiva oz. dopustna. Ker se imena pritožnikov objavljajo v publikaciji Sodišča, mora pritožnik v vlogi izrecno navesti, da se njegovo ime ne objavi v publikaciji Sodišča, če objave ne želi. Kot utemeljitev mora podati ustrezno izjavo.

4.2.4 UGOTAVLJANJE DOPUSTNOSTI PRITOŽBE

Pogoji dopustnosti pritožbe se sklicujejo predvsem na pristojnost, rok za pritožbo ter ostale pogoje dopustnosti.

4.2.4.1 Pristojnost, pritožbeni rok in drugi pogoji dopustnosti pritožbe

Pristojnost je prva od procesnih predpostavk za dopustnost pritožbe. Da Sodišče pritožbo sprejme, je potrebna krajevna, stvarna, časovna in osebna pristojnost organov Konvencije za njeno obravnavanje. Sodišče namreč ni pristojno za obravnavanje kršitev pravic, ki izhajajo iz Konvencije, a se nanašajo na čas pred ratifikacijo Konvencije s strani države, zoper katero je vložena pritožba. Slovenija je postala članica Evropske konvencije 28. 6. 1994, zato je pritožbo zoper njo pred Sodiščem v Strasbourgu mogoče uveljavljati le za kršitve pravic iz Konvencije, ki so jih slovenska sodišča ali drugi državni organi povzročili z odločbami, sodbami in drugimi akti ali ravnanji po omenjenem datumu. Organi Konvencije so namreč pristojni le za presojo kršitev pravic, ki jih zagotavlja Konvencija, ta pa mora biti za dosego pravnega učinka sodnih obravnav predhodno sprejeta in potrjena. Pogoj za dopustnost pritožbe je, da je prišlo do kršitve pravic iz Konvencije, in to s strani države oziroma organov, za katere odgovarja. Kršitev je lahko povzročena z dejanjem storitve ali opustitve. Slednje se jasno kaže v primerih dolgotrajnih sodnih postopkov, ko gre za dejansko opustitev obveznosti izdati sodbo v razumnem roku, kar pomeni sojenje v nerazumnem roku, torej kršitev pravice do sojenja v razumnem roku.

Pritožnik je lahko vsaka fizična oseba, nevladna organizacija ali združenje, pri čemer je pomembno, da ni treba, da gre za državljane držav pogodbenic. Pravne osebe so subjekti nekaterih pravic iz Konvencije in so zato upravičene do vložitve pritožbe zaradi kršitev teh določenih pravic. Pritožbo je mogoče vložiti le zoper državo, četudi se lahko pritožba nanaša tudi na državne organe in osebe, za katere država odgovarja. (povzeto, Galič, 2000, str. 334–336)

Rok za pritožbo na ESČP je šest mesecev od vročitve dokončne odločbe v matični državi pritožnika oz. državi pogodbenici. Pritožba je torej dopustna, če je vložena v roku šestih mesecev od dne, ko je bila sprejeta dokončna odločba, stališči organov Evropske konvencije pa so, da ta začne teči od dneva vročitve dokončne odločbe, razen v primeru, ko je bila odločba izdana in obrazložena na javni obravnavi, ko se smatra, da rok začne teči od dneva obravnave. Da je rok varovan, se šteje, če je pritožnik v vlogah, ki jih je do tedaj naslovil na Sodišče, opozoril na vse bistvene vidike obravnavane zadeve. Če pa so zoper izdano odločbo sodišča domačega pravnega reda mogoča učinkovita pravna

sredstva, začne rok za vložitev pritožbe teči šele z izčrpanjem le-teh. Vložitev neučinkovitega pravnega sredstva pred domačim sodiščem ne vpliva na pričetek roka za vložitev pritožbe. Pritožnik, ki je pred domačim sodiščem vložil določeno pravno sredstvo, a je sodišče nedopustno le-to zavrglo ali ga iz drugih razlogov ni obravnavalo, praviloma zamudi rok za vložitev pritožbe po Evropski konvenciji. Šestmesečni rok začne v primerih trajajočih kršitev konvencijskih pravic teči šele s prenehanjem protipravnega stanja. (povzeto, Pavčnik, Mavčič, 2000)

Pritožba ne sme biti anonimna, torej mora biti podpisana, saj je v drugem odstavku 35. člena Konvencije določeno, da pritožba ni dopustna v primeru anonimnosti. To velja tudi v primeru upravičenih razlogov, zaradi katerih bi pritožnik želel ostati anonimen.

V primeru kakršne koli zlorabe pritožbe sodišče le-to zavrne po tretjem odstavku 35. člena Konvencije.

Sodišče ne sprejme pritožbe, če je v bistvu enaka pritožbi, o kateri so mednarodni pooblaščen organi že odločili, torej v takem primeru ni mogoče ponavljati dejanja pritožbe. Gre za klasično pravilo prepovedi ponovnega sojenja o isti stvari. Isti pritožnik ima možnost, da se ponovno pritoži v zvezi z isto zadevo, le, če so v novo vloženi pritožbi navedena nova pomembna dejstva, katerih pritožnik v prejšnji pritožbi še ni mogel navajati, ker zanje upravičeno ni vedel, ali ker le-ta tedaj še niso obstajala.

Če je pritožba obravnavana že v kakem drugem postopku mednarodne preiskave in ne vsebuje nobenih novih dejstev, jo mora sodišče prav tako zavreči. Navedeni primeri so v praksi sodišča redki.

Pomemben pogoj dopustnosti pritožbe je utemeljenost, neutemeljena pritožba namreč ni zrela za obravnavo. Pritožnik je dolžan pritožbo ustrezno utemeljiti in pri tem navesti vsa dejstva, na katera jo opira, predložiti dokaze in obrazložiti, v čem naj bi bile kršene pravice po EKČP.

Sodišče pritožbo zavrne tudi v primeru, ko je očitno in razvidno, da ne gre za kršitev pravic iz EKČP, četudi so podane ostale procesne predpostavke. (35. člen Konvencije)

4.2.5 MERITORNI PREIZKUS

Ko ESČP ugotovi in odloči, da je pritožba dopustna, senat sedmih sodnikov meritorno odloči o njeni utemeljenosti. Omenjeni Senat lahko kadarkoli zadevo odstopi v odločitev Velikemu senatu 17 sodnikov. Navadno to stori, če zadeva vsebuje pomembno vprašanje razlage Evropske konvencije, ali kadar bi odločitev senata sedmih sodnikov pomenila odstop od ustaljene sodne prakse sodišča. Osnovni namen je zagotoviti enotno in ustaljeno razlaganje Konvencije.

V drugi fazi odločanja senat pozove stranki, naj podrobneje obrazložita svoje navedbe. Obe stranki v postopku imata pravico, da aktivno sodelujeta, se izjavita o navedbah nasprotne stranke in sta zaslišani. Za pridobitev dokazov v dokaznem postopku lahko sodišče zasliši stranke, priče in izvedence ter vpogleda v listine. Sodba senata je praviloma dokončna. Na zahtevo strank, ali če se tako odloči senat, se opravi javna obravnava, sicer odloči Sodišče na nejavni seji. Odločanje v Senatu pomeni glasovanje, za odločitev pa je potrebna večina glasov. Vsak član senata ima pravico, da k sodbi priloži ločeno mnenje, s

katerim utemeljuje svoje nestrinjanje z večinsko odločitvijo, ali pa navaja dodatne razloge za večinsko odločitev, za katero je glasoval.

Stranke postopka lahko le v izjemnih primerih v roku 3 mesecev od izdaje sodbe zahtevajo, da se zadeva predloži v ponovno odločanje Velikemu senatu. To pomeni, da ima sistem Evropske konvencije vgrajeno obliko notranjega pritožbenega postopka. Če gre za resno zadevo splošnega pomena ali za pomembno vprašanje, ki se nanaša na razlago in uporabo EKČP ali njenih Protokolov, Veliki senat zadevo sprejme v obravnavo, o čemer dokončno presodi odbor petih sodnikov tega senata. Sodba Velikega senata je dokončna. V nasprotnem primeru, ko Veliki senat zadeve ne sprejme v obravnavo, postane dokončna odločitev senata sedmih sodnikov.

EKČP nalaga ESČP, da tako sodbe kot odločbe o dopustnosti pritožb ustrezno obrazloži. (povzeto, Galič, 2000, str. 342)

4.2.6 SODBA IN PРАВNA NARAVA SODB SODIŠČA

Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice je deklaratorne narave, kar pomeni, da zgolj ugotavlja, če kršitev obstaja ali ne. Gre za ugotovitveno naravo sodb ESČP, ki se kaže v tem, da Sodišče ugotavlja, ali je v obravnavani zadevi dejansko prišlo do kršitve Konvencije. Evropsko sodišče nima pristojnosti, da razveljavi ali spremeni sodbe ali odločbe nacionalnih sodišč, s katerimi so bile kršene konvencijske pravice. To je v nasprotju z ustavnimi sodišči, ki lahko v postopku ustavne pritožbe izpodbijajo sodbo razveljavijo in zadevo vrnejo v ponovni postopek. Moč pristojnosti ESČP je v tem, da ob ugotovitvi kršitev konvencijskih pravic, ko domači pravni red stranke dopušča zgolj delno odpravo posledic takšne kršitve, pritožniku prisodi pravično zadoščenje. To lahko pomeni odškodnino za premoženjsko in nepremoženjsko škodo ali povračilo stroškov postopka. Prisoditev zadoščenja mora pritožnik izrecno zahtevati, svoje zahtevke pa mora utemeljiti in jih podpreti z dokazi. Sodišče mora ugotoviti ali obstaja vzročna zveza med kršitvijo in nastalo škodo. Odločanje o višini zadoščenja ni v domeni Konvencije. Za to je pristojno Sodišče, od katerega je odvisno, kakšna merila bo pri odločanju uporabilo (povzeto, Perenič, 2004, str 53).

11. Protokol k EKČP predpisuje neformalen postopek prijateljske sprave oz. pobota, ki je zaupne narave. Vsako poravnano, ki mora biti skladna z načeli varstva človekovih pravic, mora potrditi Sodišče z izdajo poročila o sklenjeni poravnavi po 39. členu Konvencije. Skladno s 46. členom Konvencije so države pogodbenice zavezane spoštovati dokončne sodbe, v katerih nastopajo kot stranke. Končna sodba Sodišča se pošlje Odboru ministrov, ki je zadolžen za nadzor nad njeno izvršitvijo. Država, ki je kršila pritožnikove pravice, kar je ugotovljeno v sodnem postopku, mora nato Odboru ministrov poslati poročilo o izvedenih ukrepih za odpravo ugotovljenih kršitev. Posebna resolucija Odbora ministrov poda odločitev o zadostnosti ukrepov. Za delovanje sodišča je pomembna neodvisnost sodnikov, kar pomeni, da sodniki delujejo v svojem imenu in niso odgovorni nobeni državi. Prav tako ne smejo opravljati nobenih dejavnosti, ki so v nasprotju z njihovo neodvisnostjo in nepristranskostjo. (39., 46. člen Konvencije)

5 OPREDELITEV ČLOVEKOVIH PRAVIC IN TEMELJNIH SVOBOŠČIN

Listina Unije o temeljnih pravicah dobi pravno veljavo z Lizbonsko pogodbo. Njeno besedilo sicer še ni vključeno v novo pogodbo, vendar jih Unija prizna kot del prava Unije. Listina vsebuje šest poglavij, in sicer Dostojanstvo, Svoboščine, Enakost, Solidarnost, Pravice državljanov in Sodno varstvo. Glede na prevladujoče tradicionalne delitve človekovih pravic in temeljnih svoboščin razvrščamo pravice in svoboščine v naslednje skupine:

- Osebne pravice in svoboščine,
- Politične pravice in svoboščine,
- Gospodarske in socialne pravice,
- Izobraževalne pravice ter svoboda znanosti in umetnosti,
- Posebne pravice narodnih skupnosti in njihovih pripadnikov (Kocjančič, 2003, str. 122).

5.1 TEMELJNE ČLOVEKOVE PRAVICE IN SVOBOŠČINE V EU

Temeljne človekove pravice, kot so pravica do življenja, svobode, lastnine itd., naj bi bile že prirojene in nezastarljive. Pripadale naj bi slehernemu človeku, ki naj bi jih avtomatično dobil že ob rojstvu. Človekove pravice so po najbolj osnovni definiciji tiste pravice, ki jih človeku nihče ne more odvzeti. Od oblasti je odvisno, ali bodo njegove pravice priznane in zavarovane, zato je to poglobitna naloga vsake države. Izhajajoč iz tega si lahko razlagamo, zakaj so se v družbi začele razvijati šele na določeni stopnji razvoja človeške družbe.

Človekove pravice in temeljne svoboščine poleg svobode, demokracije in pravne države predstavljajo enega glavnih stebrov, na katerih je zgrajena Evropska unija. Človekove pravice so neodtujljive. Ob spoštovanju nediskriminacije pripadajo vsakomur, ne glede na spol, raso, versko prepričanje ali narodnost. Temeljne človekove pravice so opredeljene z Evropsko Konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin iz leta 1950, ter Listino o temeljnih pravicah EU. EKČP je uspeh in ponos Sveta Evrope. Žal Evropska konvencija ne uživa enake moči v vseh državah Sveta Evrope. Listina o temeljnih pravicah EU je bila sprejeta leta 2000, pravno veljavnost pa je pridobila šele z Lizbonsko pogodbo. Sodišče Evropske unije listino upošteva, četudi je ratifikacija Lizbonske pogodbe zastala z zavrnitvijo Irske na referendumu. Lizbonska pogodba je z vidika človekovih pravic zelo pomembna, saj določa tudi pristop same Evropske unije k Evropski konvenciji. Kršitve človekovih pravic zaznamujejo tudi današnji čas, oškodovani pritožnik pa samo v Evropi

lahko doseže obsodbo države, ki mu je kršila določeno pravico ali svoboščino iz EKČP, seveda v primeru, ko je pred domačimi sodišči izkoristil pravna sredstva iz tega naslova.

5.2 TEMELJNE PRAVICE IN SVOBOŠČINE V REPUBLIKI SLOVENIJI

Praviloma so temeljne človekove pravice urejene z ustavo. So individualne pravice državljanov, ki pomenijo njihova upravičenja do države. Za Slovenijo pomenijo človekove pravice temelj pravno urejene države, zato je njihovo varstvo vzorno uredila leta 1991 z Ustavo RS. Ob osamosvojitvi so bile v Sloveniji ustavne smernice demokracija in pravna država. Poglavje o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah sledi uvodnim določbam v Ustavi RS. Nekatere določbe o pravicah se nahajajo tudi v drugih poglavjih Ustave RS, zlasti tistih, ki so vezana na ekonomska in socialna razmerja. Slovenija je postala članica leta 1993, že leto kasneje pa je ratificirala Evropsko konvencijo. Splošne določbe, ki veljajo za človekove pravice in temeljne svoboščine, so zapisane v drugem poglavju Ustave RS. Omenjene določbe urejajo naslednje vsebine:

- Uresničevanje in omejevanje pravic,
- Enakost pred zakonom,
- Pravica do pravnega varstva in pravica do sodnega varstva, enako varstvo pravic,
- Začasna omejitve in razveljavitev pravic.

Načelo pravičnosti se v ustavi izkazuje prav z enakostjo pred zakonom, ki je predpogoj za demokratično in pravno državo. Po Ustavi RS smo pred zakonom enaki vsi. Kršitve načela enakosti pred zakonom obravnava Ustavno sodišče RS. (povzeto, Kocijančič, 2003)

5.3 RAZLIKA MED PRAVICAMI IN SVOBOŠČINAMI

Človekove pravice in temeljne svoboščine so v EU predmet enotnega pravnega varstva v mednarodnem prostoru, ki sloni na Listini o temeljnih pravicah in Evropski konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Skupna temeljna načela in enotnost prava za vse države članice pomeni tudi enotnost sodnega varstva človekovih pravic na tem prostoru z ustanovitvijo Evropskega sodišča za človekove pravice. Med pravicami in svoboščinami ločimo človekove in državljanske pravice. Človekove pravice so osebne, ki so neodvisne od posameznikovega statusa. Državljske pravice pripadajo le državljanom določene države, torej ne tudi tujcem. Kot izhaja iz mednarodnih pogodb, imajo tujci v Sloveniji skladno s 13. členom Ustave RS vse pravice zagotovljene z ustavo in zakoni, razen tistih, ki po ustavi in zakonu pripadajo samo državljanom Slovenije. Slednje sodijo med politične pravice, ki so lahko odvisne tudi od drugih pogojev kot npr. polnoletnost itd.

5.3.1 PRAVICE

Pravica sestoji iz upravičenja in zahtevka. Pravni subjekt zahtevke aktivira, če je upravičenje ogroženo ali kršeno, in tako na podlagi svoje volje uveljavlja določeno pravico. Pravica je iztožljive narave. Tudi tožba in izvršba sta torej pravici. Celotno

samoumevne pravice je v časih treba šele pridobiti oziroma povrniti, sleherna pravica je namreč opredeljena in zavarovana možnost ravnanja pravnega subjekta. Pojem pravica ima pravni pomen. Pravice ustvarjajo razmerje posameznika do države, država namreč posamezniku zagotavlja določene pravne možnosti.

(povzeto, Cerar, 1917, str. 53)

5.3.1.1 Osebnostne pravice in svoboščine

Osebnostne pravice in svoboščine so tiste pravice in svoboščine, ki varujejo človekovo osebnost, njegovo telesno in duševno celovitost, dostojanstvo ter zasebnost.

5.3.1.2 Politične pravice in svoboščine

Državljeni so nosilci političnih pravic in svoboščin, ki jim zagotavljajo sodelovanje in uveljavljanje v javnem političnem življenju.

5.3.1.3 Gospodarske in socialne pravice

Gospodarske in socialne pravice uvrščamo med novejšje pravice in so nepogrešljiva sestavina ustav vseh sodobnih demokratičnih in socialnih držav. To velja tudi za ustavo RS, ki v enem od temeljnih načel določa, da je Slovenija socialna država.

5.3.1.4 Izobraževalne pravice ter svoboda znanosti in umetnosti

Pravice v zvezi z izobraževanjem, znanostjo, umetnostjo in drugimi ustvarjalnimi dejavnostmi so uvrščene v posebno skupino pravic. Imenujemo jih tudi kulturne pravice.

5.3.1.5 Posebne pravice narodnih skupnosti in njihovih pripadnikov

Ustava RS v poglavju o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah ureja tudi varstvo italijanske in madžarske narodne skupnosti ter romske skupnosti. V ustavi sta madžarska in italijanska narodna skupnost označeni kot avtohtoni narodni skupnosti. Poseben položaj in pravice se priznavajo tudi romski skupnosti, vendar ne v enakem obsegu kot italijanski in madžarski skupnosti.

5.3.2 SVOBOŠČINE

Svoboščina pomeni moralno vrednoto človekove prostosti, suverenosti in neomejenosti v filozofskem smislu. Pravice so izvedene iz bolj primarnih svoboščin. Pravice sodijo v pravno kategorijo, saj vsebujejo pravno vsebino in pravno obliko. Pojem svoboščina v pravnem jeziku pa pomeni posebno vrsto pravne pravice. Gre za vsestransko človekovo svobodo od vseh omejitev, razen tistih, ki so pravno formulirane. Na to področje država ne bi smela posegati. S svoboščinami se razume pravni status temeljnih vrednot, kot so življenje, zasebnost, dostojanstvo itd. Pomenijo posameznikovo neodvisnost nasproti državi. Pojem svoboščina običajno označuje klasične osebnostne in politične pravice. (povzeto, Cerar, 1917, str. 55)

5.3.2.1 Štiri temeljne ekonomske svoboščine

Eno izmed sredstev doseganja ciljev EU je zagotovo vzpostavitev notranjega trga, za katerega je značilna odprava ovir pri prostem pretoku oseb, blaga, storitev in kapitala znotraj Evropske unije. Ekonomske svoboščine torej predstavljajo temelj evropskega povezovanja, saj krepijo povezanost med državami članicami in prinašajo prednosti, ki jih imajo državljani in podjetja od članstva v EU. Gre za ekonomski temelj EU, s katerim se notranji trg zagotavlja z območjem brez notranjih meja.

5.3.2.2 Načela

Temeljne ekonomske svoboščine so odraz načel svobodnega opravljanja gospodarske dejavnosti in prepovedi diskriminacije.

5.3.2.3 Prost pretok blaga

Prost pretok blaga temelji na načelu, da nobena država članica ne sme postavljati ovir za neki proizvod, ki je legalno na trgu katerekoli druge države članice. Vsi predpisi in standardi, tehnična infrastruktura, nadzor varnosti proizvodov na trgu in ukrepi v zvezi s prometom blaga so usmerjeni k čim bolj neoviranemu pretoku blaga znotraj držav članic. Predpisi morajo biti usklajeni z evropskimi pravnimi akti in prakso, ki je uveljavljena in usklajena med državami članicami. Države so morale odpraviti medsebojne carinske dajatve in uvesti enotne carinske stopnje nasproti tretjim državam. Odpraviti so morale količinske omejitve uvoza in izvoza med državami članicami. Carinska unija je predvidela, da se ob uvozu blaga v EU plača carina le enkrat, in sicer v enaki višini, ne glede na to, v kateri državi je blago vstopilo v EU. Na notranjem trgu je blago oproščeno vseh dajatev in se ga v prometu obravnava kot blago, izdelano v EU.

Kljub izredno zahtevnim predpisom, ki urejajo področje prostega pretoka blaga, lahko posamezna država članica v nekaterih primerih uveljavlja posebne nacionalne predpise, vendar le ob soglasju ostalih članic in pod pogojem, da tak nacionalni predpis ne predstavlja ovire pri trgovanju. Za zagotovitev izpolnjevanja zahtevanih tehničnih lastnosti proizvodov je bilo treba v EU uskladiti številne postopke in standarde. Skladnost proizvoda z evropsko zakonodajo potrjuje znak CE, ki je pogoj za uvrstitev proizvoda na trg.

5.3.2.4 Prosti pretok oseb

Prosti pretok oseb v EU je povezan z izvajanjem pravice do vstopa, bivanja in dela v drugi državi članici. Sprva je bila ta svoboščina omogočena samo posameznikom, ki so se v drugi državi članici zaposlili ali tam opravljali svoj poklic. Prosto gibanje oseb je kot temeljna svoboščina zaznamovala zadnje obdobje evropskega združevanja. Državljanstvo EU obsega pravico do prostega gibanja in prebivanja na območju držav članic pod pogojem, da se je posameznik v drugi državi članici sposoben sam preživljati. Pravica do prostega gibanja se nanaša na delavce, študente in vse druge državljane EU.

5.3.2.5 Svoboda opravljanja storitev in svoboda ustanovitve sedeža

Prosti pretok storitev pomeni neovirano menjavo le teh znotraj držav članic. Podjetje ali samozaposleni posameznik, ki izpolnjuje pogoje za opravljanje dejavnosti v matični državi, lahko opravlja enako dejavnost kjerkoli v EU. Oseba lahko z namenom opravljanja storitev potuje v drugo državo, ali pa storitev nudi kar od doma preko telekomunikacij. Storitve so usluge, ki se opravljajo za plačilo, kot na primer bančne, turistične, finančne in druge storitve.

5.3.2.6 Svoboda pretoka kapitala

Pretok kapitala med državami članicami je popolnoma liberaliziran, prepovedane so vse administrativne, finančne in zakonodajne ovire, razen v smislu preprečevanja organiziranega kriminala. Gre za svobodo pri nakupih, prodaji in s tem plačevanje enega subjekta drugemu na mednarodnem prostoru, kar pomeni, da lahko državljan ene države članice na primer prosto kupuje nepremičnine v drugi državi članici pod enakimi pogoji kot državljani te države članice. Enako velja tudi za prenos vrednostnih papirjev. EU stremi tudi k ukinitvi vseh omejitev pri prostem pretoku kapitala s tretjimi državami. (povzeto, Evropa v srcu – Pogodba o ustavi za Evropo, 2005, str. 28.)

5.4 VARUH ČLOVEKOVIH PRAVIC EU

Varuh človekovih pravic sodi med organe EU poleg institucij in organov EU, kot so Komisija, Svet, Evropski svet, Parlament, Sodišče EU, Računsko sodišče in drugi. Ustanovljen je bil leta 1992 s PEU. Njegov namen je preiskovati in poročati o slabem vodenju znotraj institucij in organov EU. Varuh človekovih pravic navadno vodi preiskave na osnovi pritožb, vendar lahko preiskavo sproži tudi na lastno pobudo. Deluje v vlogi posrednika med državljani in oblastmi v EU, saj se mu lahko pritoži vsak državljan EU in vsaka fizična oseba z bivališčem v EU ter vsaka pravna oseba s sedežem v EU. Osebo za funkcijo varuha človekovih pravic EU izvoli Parlament za mandatno dobo petih let z možnostjo ponovne izvolitve. (povzeto, Evropa v srcu – Pogodba o ustavi za Evropo, str. 20)

5.5 KOMISAR ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

Funkcija komisarja za človekove pravice je bila ustanovljena leta 1990 znotraj Sveta Evrope. Njegova naloga je zagotavljanje učinkovitega spoštovanja besedil, kot so konvencije, priporočila in resolucije. Njegova poglobljena naloga je ozaveščanje in izobraževanje na področju človekovih pravic v državah članicah. Komisar svetuje in obvešča o varstvu človekovih pravic in tako dodatno preprečuje njihovo kršenje, četudi nima pravnih pooblastil. S strani komisarja za človekove pravice je bilo Sloveniji predloženo opozorilo, vezano na problem »izbrisanih«, v katerem je bilo navedeno, da je treba doseči političen dogovor, ki ne bo sramotil slovenskega ustavnega reda. (povzeto, Kukec, 2008, str. 153)

6 PRAVNO CIVILIZACIJSKA DEDIŠČINA TEMELJNIH ČLOVEKOVIH PRAVIC

V zgodovini človeštva so bile človekove pravice pogosto zatirane. Zgodovina temeljnih človekovih pravic sega v čas prvih zametkov prava. Človekove pravice so se le počasi razvijale in končno zasedle v družbeno zavest. Človekove pravice imajo izvor v naravnem pravu, ki sega daleč v zgodovino, vse do Tomaža Akvinskega v zahodnem svetu. Pravno gledano med človekovimi in ustavnimi pravicami ni velike razlike. Gre za 80-odstotno prekrivanje. Njihovo bistvo se kaže v tem, da pravico, ki jo človek ima, lahko tudi uveljavlja v za to predpisanem postopku. Pravo človekovih pravic se ukvarja s pomembnim vidikom delovanja in razvoja sodobne družbe in je pomembna sestavina izgradnje novega evropskega pravnega reda. Varstvo človekovih in tudi manjšinskih pravic je ključni element za uresničevanje uravnoteženega razvoja na lokalni, nacionalni, evropski in globalni ravni. Ob državljskih pravicah in svoboščinah je potrebno enakopravno pozornost posvečati tudi socialno-ekonomskim pravicam, poleg klasičnih tudi novim, ki so povezane z varstvom osebnih podatkov, kloniranjem, evtanazijo itd. ter poleg individualnih tudi kolektivnim, ki pa so največkrat povezane z manjšinami. V pravni državi so temeljne pravice naravnopravno izhodišče, ki ga ustavodajalec sprejema in pravno pozitivira, saj je razumevanje temeljnih pravic most, ki povezuje naravno pravo in njegovo oblastno uresničevanje. So vrednostne določitve tistega, ki jih razlaga, uporablja in o njih odloča. Dolgotrajno razmišljanje o pravu in pravicah opravičuje dediščino temeljnih človekovih pravic. Država le-te varuje in istočasno omejuje. Najstarejše pravo nam je slabo znano, saj so viri le redko ohranjeni v takem obsegu, da je iz njih mogoče sklepati z zadostno zanesljivostjo. Zaradi manj oprijemljivih dejstev iz starejše preteklosti so raziskovalci zgodovine človekovih pravic največkrat obravnavali le zgodovino nastanka katerega od starejših pravnih spomenikov od konca sedemnajstega stoletja naprej, v katerih se pojavljajo prvi formulirani sezname. Šele v času razsvetljenstva temeljne pravice s pravnimi normami preidejo tudi v pozitivno pravo. Med zgodovinske vire poleg relativno skromnih pravnih virov sodijo tudi nepravni viri, kjer gre večinoma za verska in literarna dela. Torej ob primarnih pravnih virih poudarjamo še sekundarne, ki so sicer pisani, a so literarnega, religioznega ali zgodovinskega značaja. Evropa je s svojimi evropskimi standardi varstva in razvoja človekovih pravic prevzela vodilno vlogo. To ji je uspelo po zaslugi Sveta Evrope in njegovega ESČP. Gre za sodišče, ki je na mednarodni ravni edino uspelo zagotoviti učinkovito varstvo človekovih pravic, ki ga sprožajo posamezniki zoper države članice SE in podpisnice EKČP. Tako lahko govorimo o evropskem pravu človekovih pravic, ki je spodbuda, razvojna stopnja in vzor za razvoj takšnega prava na nacionalni in globalni ravni. Kljub temu je treba priznati, da tudi v Evropi prihaja do resnih in sistemskih kršitev ter podcenjevanja temeljnih človekovih pravic, o čemer pričajo nekateri primeri sodne prakse. Ob realni možnosti nastanka konfederalne evropske države varstvo človekovih pravic ni sprejemljivo prepuščati nacionalnim državam. Omejevanje suverenosti nacionalnih držav je namreč mogoče prepričljivo utemeljevati, kadar gre za zagotavljanje minimalnih standardov varstva pravic Evropejcev, saj je Ustava za Evropo s

svojim sodobnim katalogom človekovih pravic in svoboščin EU zavezala, da pristopi k EKČP in se podredi standardom varstva pravic, določenih v sodni praksi ESČP. Slovenija je varstvo človekovih pravic uredila v svoji ustavi iz leta 1991. Resni poznavalci problematike kritično opozarjajo na resen zastoj pri razvoju človekovih pravic, saj se Slovenija ni uspela izogniti nekaterim sistemskim kršitvam človekovih pravic, ki so bile značilne za vse države v tranziciji. Omenim lahko dobro znane primere problemov, kot so izbrisani, urejanje položaja novodobnih manjšin in sprejemanje zakona o zaščiti Romov.

6.1 OBDOBJE ANTIKE

Zgodovinska nit spreminjanja rodovno plemenske družbe v državo poteka od Sumercev preko Svetega pisma, Salomona do Grkov in Rimljanov. V duhovni svet najstarejših civilizacij sodi spoznanje, da ima obstoj oblasti sicer cilj, da družbena organizacija služi vsem članom Skupnosti, če ravno nosilci oblasti le-to izrabljajo v svoj prid z monopolom nasilja, uporabljajoč sredstva, do katerih drugi nimajo pravice. Pravice koristijo majhnemu številu posameznikov, medtem ko jih večina čuti kot nekaj, kar jim škoduje. V obdobju pozne antike se je v Sredozemlju uveljavilo krščanstvo, vera in ideologija, ki je duhovno obvladovala celo tisočletje. Povzdignila je vrednost človeka, toda za idejo o kakšni nedotakljivi pravici človeka do svobode ali o pravici do enakosti je bilo še prezgodaj. Pojavili so se zametki idej o dostojanstvu kot vrednosti človeka in bratstvu med ljudmi. Temeljni značilnosti razvoja prava človekovih pravic v Evropi sta postopnost in kontinuiteta.

6.2 OBDOBJE SREDNJEGA VEKA

Iz rimskih virov so se postopoma izoblikovala splošna pravila in načela, ki so spodbudila nastanek pravne teorije, ta pa je pripeljala do obsežnih kodifikacij civilnega prava. Zgodovina zgodnjega srednjega veka je zaznamovana s pokristjanjevanjem, kar je doletelo tudi prednike Slovencev. Magna Carta je beležila pravice, ki so jih uživali Angleži. Krog svoboščin kot privilegijev se je širil. Svoboščine, ki so bile zavarovane s pravnimi normami, so bile bolj odvisne od razmerja moči kot od pravnega reda. To nam dokazuje predvsem primer absolutizma na začetku novega veka. Le nekateri vladarji so se zavedali meje svoje moči, moči pravičnosti in spoštovanja pravil. Francoski kralj Ludvik IX. je leta 1242 v svoji oporoki napisal posebno navodilo, da naj prestolonaslednik spoštuje svoboščine in pravice, ki jih uživajo njegovi podaniki, kajti bolj kot bodo te pravice obsežne in trdne, bolj se ga bodo njegovi nasprotniki bali. V to obdobje sodijo znameniti Sveti modrecev, ustanovljeni leta 1806 z zakonodajo Napoleona I. Pomembni so kot prvi zametki mirnega reševanja delovnih sporov in tudi človekovih pravic nasploh. Obdobje od leta 1879 do leta 1914 v Franciji se predstavlja kot zlata doba Tretje republike in »belle époque« svoboščin. Nosilci oblasti pa niso bili vedno zvesti načelom, ki so jih razglašali. Zaradi zaščite političnega režima ali družbenega reda so na svoboščine tudi pozabljali. Najhujše omejitve svoboščin so se dogajale na področjih, ki danes v razvitih državah niso več predmet boja in so zato pozabljena.

6.3 OBDOBJE NOVEGA VEKA

Novi vek z reformacijo prinese nove človekove pravice. Gre za svobodo vere in za svobodo mišljenja, kar nekateri zgodovinarji štejejo za začetek oblikovanja kompletnih človekovih pravic. Človekove pravice v srednji Evropi iz sveta idej preidejo v pravni sistem predvsem med marčno revolucijo. Sredi prejšnjega stoletja se je utrdil seznam temeljnih pravic, ki je postopoma prešel v ustave posameznih držav, tako da ima v današnji dobi velik del ustav tudi poglavje o pravicah. Revolucije leta 1848 v Nemčiji, Avstriji in Italiji so trajale največ leto ali dve. V avstrijskem delu Habsburške monarhije vseh svoboščin niso odpravili. Te je določal cesarski Patent o političnih pravicah, ki jih je zagotavljala ustavno-državna oblika. Med drugim je označeval pripadnike različnih verskih skupnosti. Ustavnost je bila v Avstriji obnovljena leta 1867. Država Avstro-Ogrska, razdeljena na dve polovici, je veljala za poseben primer konfederacije. Boj za človekove pravice slovenske manjšine na Koroškem je primer, ko neka država temeljne človekove pravice vnese v svoj pravni sistem, potem pa za določen del prebivalstva teh ne uresničuje.

6.4 OBDOBJE MODERNE PRAVNE UREDITVE

Veljavno pravo je po času nastanka zelo različno. V anglosaškem pravnem sistemu še danes veljajo mnoge norme, ki so zgodovinsko nastale v drugačnih razmerah, vendar niso zastarale, ker jih sproti razlagajo sodišča in jih s tem modernizirajo. Pravo, ki ga ustvarjajo sodišča, je namreč zelo obsežno. V kontinentalnem pravem sistemu nove pravne norme gradijo na podlagi starih, kar je zelo opazno pri temeljnih pravicah. Francoska ustava iz leta 1958 svečano razglša navezanost francoskega ljudstva na človekove pravice in načela suverenosti ljudstva. Iz določil ustave iz leta 1789 podobno velja tudi v primeru Avstrije. Pomemben korak moderne pravne ureditve je v pomikanju temeljnih pravic na mednarodno področje, s čimer temeljne pravice pridobivajo univerzalnost. Zločini nekaterih totalitarnih sistemov nad lastnim in tujim prebivalstvom med drugo svetovno vojno so pokazali, da so temeljne pravice na nacionalnem nivoju premalo zaščitene. Med vojno je nastala ideja o organizaciji, ki naj bi se zavzemala za spoštovanje temeljnih pravic. V ustanovni listini Združenih narodov iz leta 1945 je izražena vera v temeljne pravice, ki obvezuje podpisnice. Temeljne pravice je določila Splošna deklaracija o človekovih pravicah iz leta 1948, ki poleg temeljnih političnih pravic vsebuje tudi socialne in ekonomske pravice, ki so bile sestavni del ustav nekaterih evropskih držav že po prvi svetovni vojni (weimarska ustava v Nemčiji, vidovdanska ustava v Jugoslaviji). Po drugi svetovni vojni govorimo o zlati dobi socialni pravic v praksi, v današnjih časih pa že opazamo težnje po zmanjšanju nekaterih socialnih pravic. Od leta 1966 so ekonomske, socialne in kulturne pravice predmet posebnega mednarodnega pakta, ki ga je sprejela OZN. Po drugi svetovni vojni so bile najboljše možnosti za uveljavljanje temeljnih pravic v zahodni Evropi, kjer je nastala posebna organizacija za razvijanje demokratičnih razmer. Leta 1949 so evropske države ustanovile Svet Evrope in razglasile spoštovanje človekovih pravic kot prepoznavni znak demokratične ureditve. Leta 1950 je nastala EKČP. Spoštovanje obveznosti pogodbenic naj bi zagotavljala Evropska komisija za človekove pravice (EK) in Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP), s posebnimi določbami o organih in postopku za varovanje človekovih pravic. EKČP in ESČP sta bila ustanovljena

kot reakcija na fašizem in nacizem med drugo svetovno vojno. V zahodni Evropi, zlasti v Trstu in Berlinu, je gibanje za človekove pravice zraslo iz njene groze in strahot. Ideali človekovih pravic tako dejansko šele pol stoletja vplivajo na prakso in teorijo mednarodnega prava ter na politiko mednarodnih odnosov. Osnovne človekove pravice postajajo pravno opredeljene in vsebinsko konkretizirane v svojem razvoju in širjenju. Pojem pravic se povezuje z željo po enakosti, kar je težnja tistih, ki so v slabšem položaju, želje privilegiranih so namreč ohranjanje položaja in razlik med ljudmi. Svet Evrope si je s svojim delovanjem pridobil ugled, kar se kaže v prizadevanjih nekdanjih držav za članstvo. Pri odpravljanju raznih oblik diskriminacije danes naletimo na problematiko zaostajanja in ravnodušnosti, saj se občutljivosti za pravice posveča šele v skrajnih primerih hujših kršitev, kadar je za marsikoga med žrtvami žal že prepozno, prepozno pa je tudi za kršilca, ki bo kršitev lahko ponovil. V skrajni fazi so človekove pravice odvisne tudi od sodnikov, ki se delijo na tiste, ki se istovetijo z avtoriteto oblasti, in tiste, ki imajo do oblasti odpor, kljub dejanski razdeljenosti funkcij na tožilce, ki predstavljajo moč in odvetnike, ki predstavljajo upornišтво. Dediščina temeljnih človekovih pravic je v zelo starih idejah, da so nosilci oblasti v ravnanju s podrejenimi omejeni s pojmom pravičnosti in obveznostjo spoštovanja človeškega dostojanstva. Slednje je za oblast tudi najboljše varstvo. Dediščina temeljnih človekovih pravic se kaže tudi v povezanosti varnosti pravic z oblastnim ravnovesjem.

(povzeto, Kukec, 2008, str. 53)

7 ZGODOVINA EKČP IN ESČP

EKČP je bila v podpis predložena 4. 11. 1950 v Rimu. Veljati je pričela leta 1953. Zasnovana je bila na deklaraciji človekovih pravic OZN iz leta 1948. Govorimo o revolucionarnosti EKČP, ki zagotavlja, da nobena država svojim državljanom ne more povzročiti gorja v zvezi s preteklo drugo svetovno vojno. Na njeni osnovi je prvič možno, da se ena država v okviru mednarodnega sporazuma pritoži nad delovanjem druge države glede obravnavanja svojih državljanov. Hkrati omogoča posameznikom, da se pritožijo mednarodnemu organu glede njihovega obravnavanja na nacionalni ravni in tako Evropejcem ponuja možnost subjektov mednarodnega prava. EKČP določa seznam civilnih in političnih pravic ter svoboščin, sistem za uveljavljanje obveznosti pogodbenic in mehanizme za zagotavljanje izpolnjevanja obveznosti. V ta namen je bila leta 1954 ustanovljena Evropska komisija (EK) za človekove pravice in Odbor ministrov Sveta Evrope. Slednjega sestavljajo zunanji ministri držav članic ali njihovi predstavniki. Leta 1959 je bilo ustanovljeno še Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP), kjer lahko države pogodbenice in individualni subjekti vložijo pritožbe zoper države pogodbenice zaradi domnevnih kršitev pravic EKČP. Sprva, ko posamezniki še niso imeli pravice svoje zadeve predložiti neposredno sodišču, je imela EK nalogo uvodnega pregleda pritožb in določitve njihove sprejemljivosti. V primerih, ko ni bila dosežena poravnava, je EK sestavila poročilo z ugotovljenimi dejstvi in mnenjem o tožbenih razlogih, ki ga je posredovala Odboru ministrov in nato v treh mesecih zadevo predložila sodišču v dokončno sodbo. Odbor ministrov je nadziral izvajanje sodb sodišča in odločal o kršitvah EKČP v primerih, ki niso bili predloženi EK oz. sodišču.

7.1 PROTOKOLI K EKČP

Protokoli k EKČP se delijo v dve vrsti. V prvo sodi protokol št. XI, ki je vzpostavil ESČP, in Protokol št. XIV, ki je skušal okrepiti učinkovitost delovanja ESČP. Oba protokola so za začetek veljavnosti morale podpisati vse države članice Sveta Evrope. V drugo vrsto pa sodijo Protokoli, ki EKČP le dopolnjujejo in jih mora za veljavnost ratificirati le določeno število držav (5, 7 ali 10). Sem sodita na primer protokola št. VI in XIII, ki se nanašata na določbe EKČP o smrtni kazni. Doslej je bilo sprejetih 14 Protokolov k EKČP. Dodatne pravice in svoboščine uvajajo Protokoli št. I, IV, VI in VII. Protokol št. II podeljuje pristojnost dajanja svetovalnih mnenj. Protokol št. IX prijaviteljem daje možnost, da svojo zadevo predložijo Sodišču, s pridržkom, da jo ratificira tožena država in potrdi odbor ESČP. Protokol št. XI je prestrukturiral sistem za uveljavljanje pravic pred ESČP. Protokol št. XIII ureja odpravo smrtne kazni. Protokol št. XIV je zadnji med Protokoli k EKČP in se nanaša na nadzorne mehanizme EKČP. Le-tega je Slovenija podpisala 13. 5. 2004. Edina država pogodbenica, ki ga ni podpisala, je bila Ruska federacija. Njegov glavni cilj je razširitev pristojnosti Sodišča, da poleg dopustnih primerov, ki se lahko rešijo na podlagi dobro utečene sodne prakse, odloča tudi o očitno nedopustnih pritožbah. Preostali

protokoli zadevajo organizacijo in postopke pred institucijami EKČP in danes nimajo več praktičnega pomena.

Institucijam EKČP je vedno težje vzdrževati razumne roke postopkov, saj število zadev, predloženih v obravnavo, od leta 1980 vztrajno narašča. S pristopom 17 držav pogodbenic leta 1990 se je problem še zaostрил. Pritožbe so od leta 1990 do leta 2000 narasle za 523 %, do leta 2007 pa za 1.187 %. Leta 2007 je število letno obravnavanih zadev na ESČP naraslo na več kot 100.000. Delež Slovenije v tem je bil 2,6 %, k čemur bi bilo treba prišteti vsaj še 1.700 zadev, ko je šlo za sojenje v nerazumnem času. (povzeto, Kukec, 2008, str. 63)

7.2 MEDNARODNI DOKUMENTI O VARSTVU ČLOVEKOVIH PRAVIC

- Akti OZN
- Splošna deklaracija človekovih pravic
- Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah
- Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah
- Fakultativni protokol
- Drugi fakultativni protokol
- Konvencija o statusu beguncev
- Protokol o statusu beguncev
- Konvencija Združenih narodov o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije
- Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk
- Fakultativni protokol
- Konvencija proti mučenju
- Konvencija o otrokovih pravicah
- Fakultativni protokol o vključevanju otrok v oborožene spopade
- Fakultativni protokol o prodaji otrok, otroški prostituciji in otroški pornografiji
- Ameriška konvencija o človekovih pravicah
- Afriška listina človekovih pravic in pravic narodov
- Arabska listina človekovih pravic
- Pobude za oblikovanje svetovnega sodišča

7.3 KONVENCIJE SVETA EVROPE, POVEZANE Z VARSTVOM ČLOVEKOVIH PRAVIC

- Evropski kodeks o socialni varnosti
- Evropska socialna listina
- Evropski sporazum, ki se nanaša na osebe, udeležene v postopkih pred Evropsko komisijo in Sodiščem za človekove pravice
- Konvencija o varstvu posameznika glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov
- Evropska konvencija o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja
- Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih
- Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin
- Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic
- Konvencija o človekovih pravicah v zvezi z biomedicino
- Dodatni protokol o prepovedi kloniranja človeških bitij
- Civilnopravna konvencija o korupciji
- Konvencija za preprečevanje terorizma
- Konvencija Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi

8 KRITIČNI POGLED IN PERSPEKTIVA ESČP

Nastanek 11. protokola, ki je ustanovil sodišče, so spremljali kritični pomisleki, istočasno pa so se vzbudila velika pričakovanja ob zelo realni perspektivi velikega naraščanja pritožb. Novo Sodišče se je soočilo z velikim številom nerešenih zadev, ki mu jih je predala Komisija, ter istočasno z naraščanjem novih pritožb. Število pritožnikov se je v primerjavi z letom 1990 skoraj podvojilo, Konvencija namreč varuje pravice skoraj 800 milijonov Evropejcev. Postopek pred ESČP je povzel zapleten večfazni postopek, ki je veljal za odločanje Komisije, zato hitrejšega odločanja o pritožbah kot cilja reforme ni bilo možno doseči. Učinkovitost Sodišča se je sicer postopoma povečevala, toda razmerje med sprejetimi in rešenimi zadevami se ni bistveno spremenilo. 80 do 90 odstotkov pritožb ne prestopi praga sprejemljivosti. Število sodb se je v zadnjih letih dvignilo skoraj na 900 letno. 60 odstotkov sodb se nanaša na sojenje v nerazumnem roku, kar je praksa Sodišča. Večina sodb se nanaša na Italijo. Sklepamo lahko, da naraščanja števila pritožb ni mogoče ustaviti, četudi predvidevamo, da spoštovanje človekovih pravic v državah članicah raste. Belgija je izjema med starejšimi članicami, kjer število pritožb le upada. V letih 1998 do 2001 se je število pritožb povečalo za 130 odstotkov. Učinkovitost ESČP pa se ni mogla podvojiti, analize so namreč predvidele le njeno 20-odstotno povečanje.

Reforma ni prinesla pričakovanega uspeha. Nenehno se iščejo ustrezne izboljšave pri odločanju Sodišča, prizadevanja gredo v smeri večje posodobitve metod dela, sprememb poslovnika in bistvenega povečanja števila strokovnih sodelavcev Sodišča. Iščejo se načini ugodnejšega financiranja Sodišča. V ta namen je bila leta 2001 ustanovljena posebna delovna skupina, ki naj bi proučila možnost za povečanje učinkovitosti Sodišča. Predlogi za nove reforme naj bi vključevali tudi spremembo Konvencije v smislu posodobitve. Pripravi naj bi se protokol, ki bi Sodišču omogočil zavrnitev podrobnejše obravnave pritožb, ki ne sprožajo tehničnih vprašanj v zvezi s Konvencijo. Proučili naj bi tudi možnost ustanovitve posebnega oddelka Sodišča, ki bi se ukvarjal s predhodno obravnavo zadev. Zamisel o reformi so prevzeli tudi drugi organi SE, saj sedanji način sodnega odločanja ob široko odprtih vratih pritožnikom ne more dolgo vzdržati. Iz omenjenega razloga bi bilo za vse primere, ko domače varstvo odpove, iluzorno govoriti, da je strasbourško Sodišče učinkovit varuh človekovih pravic. Dejstvo je, da je pomen ESČP na splošni ravni v stalnem opozarjanju, da so človekove pravice prerasle meje posamezne države. Smisel Sodišča je predvsem v tem, da s svojimi sodbami oblikuje kakovostno, sodobno in ustrezno razlago Konvencije in tako prispeva k oblikovanju trdnih evropskih standardov človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Slednje bo postopoma privedlo do poenotenega dojemanja pravic v vseh državah članicah SE.

Dejavnost SE je širša od okvira Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic, izvaja se namreč tudi na drugih ravneh, na Konvencijo pa je SE najbolj ponosen. Nedoseganje zelenih učinkov na področju sodnega varovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ne upravičuje ponosa SE.

V slovenski javnosti vzbuja ESČP pretirane upe zaradi premajhnega poznavanja Konvencije in načina delovanja Sodišča. Doslej smo Slovenci dočakali dokončno odločitev s sodbo le v štirih primerih. V enem je Sodišče ugotovilo, da je bil kazenski postopek predolg, zato je pritožniku kot pravično zadoščenje priznalo denarno odškodnino. V drugem je ugotovilo, da je slovenska policija zaradi ravnanja ob prijemu pritožnika kršila 3. člen Konvencije in tudi 4. in 5. odstavek 5. člena Konvencije, ker sodišče ni dovolj hitro odločilo o zakonitosti odvzema prostosti in ker pritožnik zaradi te kršitve ni imel pravice do odškodnine, ter kršitev 8. člena Konvencije, ker je šlo za neupravičeno nadziranje pritožnikovega dopisovanja z Evropsko komisijo za človekove pravice. V tretjem primeru je v sodbi leta 2001 Sodišče odločilo, da trajanje postopka pred slovenskim Ustavnim sodiščem še ni prekoračilo razumne dolžine in da 6. člen Konvencije ni bil kršen. V četrtem primeru leta 2002 je sodišče s sodbo odločilo, da se pritožba, vložena zaradi kršitve 6. člena Konvencije, torej zaradi nerazumno dolgega trajanja pravnega postopka, izbriše s seznama zadev, ker je pritožnik dosegel z RS prijateljsko poravnavo. Večina slovenskih pritožb, o katerih je doslej Sodišče odločalo, je bilo razglašeni za nesprejemljive.

8.1 POTREBNI UKREPI V ZVEZI Z ESČP

Z ukrepi naj bi se optimizirala učinkovitost filtriranja pritožb. Izdelanih je bilo osem predlogov za pozitivne spremembe EKČP. Nekateri od teh predlogov so zajeti v Protokolu št. 14, in sicer obravnavanje zadeve v senatu treh sodnikov namesto sedmih, poleg štirih senatov naj bi bilo še dvanajst odborov, prenehala naj bi obvezna udeležba nacionalnega sodnika v senatu, možnosti sklica velikega senata ne bi bilo treba ugotavljati, okrepiti bi bilo treba vlogo sodnika poročevalca, uvesti bi bilo treba skrajšani postopek v primerih sporazumne rešitve spora, poravnava naj bi bila nujno mogoča kadarkoli med postopkom, ne samo v določeni fazi, kot je bilo doslej. 35. člen Konvencije se dopolnjuje s tremi kriteriji, in sicer: pritožnik ni utrpel pomembne škode, primer ne postavlja vprašanj, ki bi vplivala na interpretacijo EKČP in protokolov, zadeva ne povzroča resnejšega problema splošnega pomena. Ta ideja je osnovana na zamisli, da naj se sodišča ne bi ukvarjala s primeri zanemarljivega pomena. V nekaterih primerih bi bilo treba spodbuditi bolj pogosto intervencijo tretjih strani. Koristno bi bilo tudi letno poročilo glede trendov v precedenčnem pravu.

8.2 UKREPI ZA POSPEŠITEV IZVRŠEVANJA SODB ESČP

Odbor ministrov naj bi nadziral izvrševanje sodb. Sodbe pa naj bi identificirale osnovni sistemski problem in vir problema v nacionalni zakonodaji. Treba bi bilo določiti večjo obveznost države, da o vsem in brez odlašanja obvesti odbor ministrov o izvršitvi obveznosti in o popravnem ukrepu. V ta namen bi bilo smotrno okrepiti oddelke za izvrševanje sodb ter izdelati postopke OM. Nujno potreben bi bil tudi učinkovit nadzor nad izvrševanjem poravnav in sporazumov. V slednjem primeru bi bilo potrebno le obveščanje OM v smislu razumnega varčevanja.

Pomembna vloga se pripisuje spremljevalnim ukrepom, ki bi pomenili večjo vlogo Komisarja za človekove pravice parlamenta SE in odbora ministrov. Sem uvrščamo tudi

staro in še nerealizirano idejo o izdajanju sodb tudi v jeziku posamezne države članice. Pri procesu filtriranja predloženih primerov na ESČP naj bi imelo večjo vlogo odvetništvo v smislu specializiranosti za zadeve ESČP, saj bi mnenja tako specializiranih odvetnikov sodišču pomagala pri obdelavi pritožb in vlog.

8.3 UKREPI NA NACIONALNI RAVNI

Ponavljajoči se primeri predstavljajo 65 % sodb, zato bi bilo smiselno, da bi obsojene države pospešeno informirale sodišče o obstoju popravnih ukrepov v izogib bodočim podobnim primerom. Države članice bi morale proučiti učinkovitost obstoječih domačih postopkov in s pomočjo Evropskega programa strokovnega izpopolnjevanja pravnih strok na področju standardov EKČP nameniti več pozornosti informiranosti in dodatnemu usposabljanju ljudi, ki delajo s tovrstnimi zadevami.

(povzeto, Kukec, 2008, str. 80)

9 POVEZANOST SODIŠČA EU IN ESČP

Sodišče EU predstavlja monopol pri razlagi prava EU, ESČP pa pomeni zagotavljanje minimalnih evropskih standardov na področju varstva človekovih pravic. ESČP ne more ogrožati politične in gospodarske oblasti EU, saj se v gospodarskem in finančnem smislu ne more meriti z EU. Po Lizbonski pogodbi, ki je stopila v veljavo 1. decembra 2009, je enakopravno sodelovanje Sodišča EU in ESČP v interesu učinkovitega varstva človekovih pravic v Evropi.

9.1 UČINKI POVEZAVE SODIŠČA EU IN ESČP V GLOBALNEM SMISLU

Vidike možnih učinkov povezave obeh sodišč lahko razdelimo v tri skupine:

- Razvoj normativne, institucionalne in ustavne skupnosti
- Bolj razvit odnos med državami članicami in EU
- Večja povezanost in upravičenost EU.

9.2 UČINKI POVEZAVE SODIŠČA EU IN ESČP V EU

Vidike možnih učinkov povezave obeh sodišč lahko razdelimo v tri skupine:

- Razvoj normativne, institucionalne in ustavne skupnosti
- Bolj razvit odnos med državami članicami in EU
- Večja povezanost in upravičenost EU.

9.2.1 USTAVNE, NORMATIVNE IN INSTITUCIONALNE POVEZAVE

Za evropsko civilizacijo je EKČP ustavni instrument za ESČP. Za Sodišče EU so to ustanovne pogodbe, ki so dokumenti ustavno pravne narave. Obe sodišči imata torej ustavno vlogo in sta pri nadnacionalnem sojenju v tem smislu sorodni.

Glede na sodno prakso obeh sodišč lahko z vidika normativnih povezav kljub nekaterim odstopanjem govorimo o močni medsebojni povezanosti sodišč. V smislu normativne skupnosti se sodišči nesamozadostno dopolnjujeta kot sorodna pravna režima varstva človekovih pravic. Nadnacionalno sojenje na področju človekovih pravic v EU je poglobitnega pomena, saj gre na tej ravni za skupne vrednote. Vseevropski normativni pravni red je pluralen in se kaže z vedno večjo naslonitvijo Sodišča EU na ESČP. Homogenost pravnega režima EU in pravnega režima Združenih narodov je manjša, zato lahko rečemo, da gre za ohlapnejšo navezo med naprednim režimom varstva človekovih pravic v EU in nerazvitim varovanjem človekovih pravic znotraj OZN. Vsebinska povezanost obravnavanih sodišč v EU je temelj njenega dobrega sodelovanja in dialoga v sorodnih zadevah s področja varstva človekovih pravic. Povezanost obeh sodišč se kaže

tudi pri nastopanju sodišča EU v širšem okolju mednarodnega prava, ko spoštuje načelo, da noben akt EU ne more biti izvzet iz presoje skladnosti z zaščitnimi temeljnimi pravicami. Za normativno homogenost, ki je odlika EU, bi si morale prizadevati tudi vse države kandidatke za vstop v EU z brezpogojno prilagoditvijo svojih nacionalnih pravnih režimov.

Večje prekrivanje držav članic EU, ki so hkrati članice Sveta Evrope in podpisnice EKČP, gradi tudi most med Sodiščem EU in ESČP. Nekdanji dvom držav članic glede sodne prakse ESČP je počasi zbledel. Z gledišča institucionalnosti se je avtoriteta ESČP znotraj evropskega prava precej povečala. Povečevanje pristojnosti EU za neekonomska področja družbenega življenja, kot je npr. aktualna imigracija in pranje denarja, utegne povečati konfliktnost med sodiščema. Na to bi potencialno vplivalo vedno večje članstvo v EU in s tem vedno več Sodišču EU podvrženih pravnih redov držav pristopnic, ki morajo osvojiti enotne standarde evropskega prava. Omenjene tranzicije žal soočajo z dejstvom, da nekatere med pristopnicami izhajajo iz nedemokratske tradicije z resno problematiko pri zagotavljanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin v javnem življenju. Dvojnost režimov na skupnem področju varstva človekovih pravic s strani ESČP in Sodišča EU v svojem neekonomskem delu zadev lahko ustvarja koristno konkurenco med omenjenima sodiščema, kar lahko doprinese h krepitvi standardov in povezanosti sistema zaščite človekovih pravic. Sodna praksa ESČP pomeni za Sodišče EU analitično orodje za obravnavo zadev, ki vključujejo varstvo človekovih pravic, kar nedvomno dviguje stopnjo pravičnosti in družbene sprejemljivosti. Sodišči sicer razlikujemo po njihovi sestavi, članstvu, različnih procesnih pravicah, po političnem in zgodovinskem kontekstu in normativnem aparatu, a imata kljub razlikam pomemben skupen položaj vseevropskega varstva človekovih pravic v EU.

(povzeto, Harpaz, str. 125–129)

9.3 SORODNOSTI IN RAZLIKE MED SODIŠČEM EU IN ESČP

Obe sodišči sta protagonista razvojnih pobud, saj Sodišče EU spodbuja evropske integracijske procese, ESČP pa spodbuja razvoj evropskih standardov varstva človekovih pravic. Lahko bi rekli, da je ESČP na svojem področju zaščite človekovih pravic znotraj organizacije Sveta Evrope podobno učinkovito, kot je Sodišče EU na gospodarskem področju znotraj organizacije EU.

Obe sodišči posegata v suverenost držav članic, saj imata možnost sankcioniranja za kršitve prava, ki ga varujeta. Pravna praksa obeh sodišč je že v preteklosti izkazovala razvojne premike glede vprašanj, ko je bilo težko zagotoviti soglasje vseh držav članic.

Podobnost sodišč se kaže pri avtonomni razlagi predpisov pod njunim skrbništvom. Njuna razlaga predpisov ima pri uveljavljanju le-teh večjo moč kot same sankcije sodišč, zato predstavlja pomemben pravni učinek delovanja Sodišča EU in ESČP. Za ohranitev ugleda EU nasproti tretjim državam sveta je nujno potrebno, da se določbam EKČP in sodbam ESČP, enako kot vse države članice EU, podredijo tudi organi in institucije EU. Države članice se ne morejo upreti izvrševanju odločitev ESČP, saj bi takšno ravnanje lahko

pomenilo politične sankcije začasne oz. trajne izključitve iz Sveta Evrope, ali začasno oz. trajno onemogočenje vstopa v določeno mednarodno organizacijo.

V sodni praksi obeh sodišč se pojavljajo tudi razhajanja v določenih zadevah, ki sta jih obravnavali obe sodišči, predvsem v zvezi s 6. in 8. členom EKČP. V nekaterih primerih se je skladno z interesom EU Sodišče EU odločilo drugače, kot je narekovala sodna praksa ESČP, tako da so nekatere predhodno rešene zadeve ESČP spregledane in predstavljajo vzporednico, pogosto rešitev z večjo stopnjo legitimnosti. (povzeto, Ribičič, 2007)

9.4 NASLONITEV SODIŠČA EU NA ESČP

EU po evropskem pravu za vse države članice pomeni varnost, svobodo in pravičnost, ki temelji na miru, medsebojnem sodelovanju vseh evropskih narodov in priznavanju človekovih pravic. Od prvotno ekonomske povezanosti je v EU postopno prišlo do politične povezanosti, kjer imajo posebno vlogo predvsem človekove pravice. Zdi se, da se Sodišče EU in drugi organi EU sklicujejo na njih predvsem z namenom okrepitve svoje legitimnosti. Po eni strani Sodišče EU ne želi posegati v avtoriteto ESČP na njegovem področju, po drugi strani pa ne želi prepuščati drugemu organu izven EU, da bi z odločitvami o pravicah vplival na razlago in uporabo predpisov, ki so bili sprejeti v EU. Navedeno govori o razdvojenosti odnosa EU do ESČP.

V prihodnosti je zaželena močnejša naslonitev Sodišča EU na ESČP, kar bi Sodišča EU dodatno opremilo za sodno vlogo znotraj EU. Prav tako bi to pomenilo izogib konfliktom med neodvisnimi sodnimi telesi. Potrebna bi bila zdrava mera naslonitve Sodišča EU na ESČP, avtomatična naslonitev bi namreč lahko pomenila izgubo dvojne kontrole pri ugotavljanju skladnosti s pravnim redom EU, ponovitev morebitnih procesnih napak drugega sodišča ali celo podreditev Sodišča EU ter krhanje njegovega avtonomnega položaja v EU. Glede na to, da si je Sodišče EU zgradilo močan položaj in ugled, za slednje ni bojazni.

9.5 NALOGA OBEH SODIŠČ PRI UTRJEVANJU EU

Naloga Sodišča EU je pospešitev sodelovanja z zavestjo o pripadnosti skupni sodni veji, ki gradi na vzajemnosti. V tem pogledu je naloga ESČP v prizadevanju za pridobitev novih držav članic za pristop k EKČP z zgledom, ki je vreden zaupanja in odobravanja v takšno tradicijo evropskega prava. Naslonitev Sodišča EU na ESČP lahko celo spodbudi države članice k izpolnitvi njihovih obveznosti, saj takšna naslonitev predstavlja zeleno razvijanje človekovih pravic in s tem navdih za države članice.

Širši namen EU je, da se utrdi kot zakonodajna sila na osnovi skupne evropske identitete. Sfera človekovih pravic je v preteklosti reševala nekatera nesoglasja med EU in državami članicami, zato bi se proces povezovanja EU lahko pospešil prav s formulacijo skupnih evropskih standardov varstva človekovih pravic, kar pomeni širok konsenz in osnovo evropskih integracij. Visoki standardi varstva človekovih pravic predstavljajo merilo za članstvo v EU, močnejša naslonitev Sodišča EU na ESČP pa lahko pripomore tudi k evropski širitveni politiki.

10 ZAKLJUČEK

Temo problemske naloge sem izbrala iz osebnega ambicioznega zanimanja za človekove pravice in sodno varstvo v mednarodnem okolju. Pravno varstvo človekovih pravic pomeni zaščito posameznikove biti in družbe. Ohranitev človekovih pravic je najboljša popotnica za prihodnost človeštva, saj lahko vpliva na svetovno družbeno dogajanje, urejenost sveta in kakovostnejše življenje človeške populacije.

Množica narodov, ki sestavljajo Evropo, se je v zgodovini stalno bojevala za prevlado in povzročila prvo ter drugo svetovno vojno. S to izkušnjo je v želji zgraditi drugačno prihodnost nastala zveza držav EU. Nova družina raznolikih držav je morala izostriti posluš za strpnost, človečnost in majhnost. V tej smeri je z vsemi prizadevanji realizirala institucionalizirano varstvo človekovih pravic. Ob glavnem cilju ohranitve doseženega miru je stremela za svobodo, demokracijo in pravnim varstvom zrele družbe.

Sodišče EU je opravilo veliko nalogo v procesu izgradnje pravnega reda, notranjega trga ter ostalih ekonomskih ciljev EU. ESČP pa se je izkazalo na področju varovanja človekovih pravic s prepričljivim načinom razumevanja družbenega bistva sleherne države in posamičnega primera kršenja pravic ali svoboščin. ESČP je pri svoji nalogi zagotovo uporabilo pravične metode dela, kar potrjuje dejstvo, da vse podpisnice Konvencije izvajajo odločitve tega sodišča. Obe sodišči sta do danes uspešno sooblikovali ureditev in sodelovanje politično gospodarske zveze in pripomogli k pospešitvi integracije EU z namenom uveljavitve skupnega evropskega prava. Sodišče EU se vedno bolj naslanja na sodišče ESČP, četudi je v nekaterih primerih podprlo interese EU namesto pravic posameznika kot šibkejše stranke v sporu. Navezava sodišč naj bi služila vedno manjšemu številu zadev pred ESČP, v katerih bi šlo za oporekanje odločitvam Sodišča EU.

Nove razmere časa prinašajo potrebe po obnovitvi reform za posodobitev EKČP, saj so današnje vrednote in z njimi povezane pravice obsežnejše. V tem obdobju se pričakuje aktivna udeležba Sodišča EU na področju ekologije in ekonomije. Sklepanje kompromisov EU z nekaterimi uglednimi državami članicami na področju spoštovanja človekovih pravic v preteklem obdobju ni dober zgled, saj bi velike stare demokracije morale znati pokazati svojo veličino ravno s priznavanjem pravic svojemu državljanu kot majhnemu posamezniku. Dandanes se v obdobju gospodarske krize že oblikujejo ideje o potrebnem krčenju pravic, posebej socialnih, ki so bile k EKČP pripojene z evropsko socialno listino. Današnji pogled na EU spremljata kontradiktorni ideji, na eni strani o bodoči konfederaciji, na drugi strani pa o evro skeptičnem izidu. Velika politična volja za konsenz vseh članov evropske družine bi gotovo lahko botrovala oblikovanju močne, stabilne in pokončne EU, ki bi lahko koristila svojemu prebivalstvu.

LITERATURA IN VIRI

LITERATURA:

- BENOIT-ROHMER FLORENCE, KLEBES Heinrich, RIBIČIČ, Ciril, DAVIS, Terry (2006) *Pravo Sveta Evrope (Na poti k vseevropskemu pravnemu prostoru)*. GV založba. Ljubljana.
- BOHINC, Rado (2007). *Pravo Evropske unije*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- CERAR, Miro (1997). *Večrazsežnost človekovih pravic in dolžnosti*. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
- CIJAN RAFAEL, TOPLAK, Jurij, DUBROVNIK, Tadej (2005) *Evropska ustava*. Fakulteta za podiplomske državne in evropske študije.
- GALIČ, Aleš (2000). *Evropska konvencija človekovih pravic in Evropsko sodišče za človekove pravice*. V: PAVČNIK, Marjan, MAVČIČ, Arne. *Ustavno sodstvo*. Cankarjeva založba, Ljubljana.
- GRAD, Franc, KAUČIČ, Igor, NERAD, Sebastian, RIBIČIČ, Ciril, ZAGORC, Saša (2007). *Ustavno pravo Evropske unije*. Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana.
- GRILC, Peter, ILEŠIČ, Tomaž (2001). *Pravo Evropske unije*. Pravna fakulteta, Cankarjeva založba, Ljubljana.
- JEŠOVNIK, Peter (2000). *Evropska unija*. Visoka šola za management v Kopru, Koper.
- KOCJANČIČ, Rudi (2003). *Ustavno pravo Slovenije*. VUŠ, Ljubljana.
- KUKEC, Bojan (2008). *Odvetnik in državljan pred evropskim sodiščem za človekove pravice*. Marketing Beno Fekonja, s. p., Visoko.
- LAMPE ROK, DRENIK, Simona, GRASSELLI, Neža (2008). *Lizbonska pogodba z uvodnimi pojasnili*. Doba, Maribor.
- PAVČNIK, Marijan (1997). *Temeljne pravice*. Cankarjeva založba, Ljubljana.
- PAVČNIK, Marijan, MAVČIČ, Arne (2000). *Ustavno sodstvo*. Cankarjeva založba, Ljubljana.
- PIP (pravo, informacije, pomoč), (2005). *Evropa v srcu - Pogodba o ustavi za Evropo*. ŠOUM (Študentska organizacija Univerze v Mariboru), Maribor.

- RIBIČIČ, Ciril (2007). *Evropsko pravo človekovih pravic (Izbrana poglavja)*. Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana.
- RONEY, Alex (2000) *EC/EU fact book – a complete guide*. British Library Cataloguing in Publication Data. London.
- SHAW, Jo (2000) *Law of the European Union*. Palgrave Macmillan, New York.
- TURK J. Boštjan, LAMPE, Rok, BOŠNJAK, Marko, TERŠEK, Andraž (2004) *Človekove pravice v pravnih in sodnih postopkih*. Legalia, Društvo za razvoj prava in pravne pomoči državljanom. Ljubljana.

VIRI:

- HARPAZ, Guy (2009). *The European Court of Justice and its relations with the European Court of Human Rights*. Common Market Law Review.
- Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Ur. list RS MP, št. 7/1994.
- Temeljni akti Evropskih skupnosti. Ur. list RS, 2002.
- The Charter of fundamental rights of European Union (Listina Evropske unije o temeljnih pravicah). Official Journal C303, 29/11/2007.
- Ustava Republike Slovenije. Ur. list RS, št. 66/2000, 69/04.